

STEPHANE CARLIER

CLARA CITEȘTE PROUȘT

ROMAN

„O ODĂ ADUSĂ LITERATURII ȘI VIEȚILOR
OBIȘNUITE.” — ELLE

TRADUCERE DE MĂDĂLINA GHIU

Cet ouvrage a bénéficié du soutien des Programmes
d'aide à la publication de l'Institut français.

Această carte a apărut cu sprijinul Programelor
de susținere a publicării ale Institutului Francez.

STEPHANE CARLIER

**CLARA
CITEȘTE
PROUST**

Traducere din limba franceză și note
de Mădălina Ghiu

Colecție coordonată de DENISA COMĂNESCU

STÉPHANE CARLIER

CLARA LIT PROUST

Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2022

All rights reserved.

Pentru citatele din Marcel Proust:

Du côté de chez Swann și *À l'ombre des jeunes filles en fleurs* © Éditions Gallimard, 1987, pentru stabilirea textului.

Le Côté de Guermantes © Éditions Gallimard, 1988, pentru stabilirea textului.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace și sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum și alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor și se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)

ISBN: 978-606-097-303-4 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

*Pentru fratele meu, Raphaël,
o lumină în noapte*

Ceea ce contează este să te eliberezi, să-ți descoperi propriile dimensiuni, să refuzi orice îngrădire.¹

1. Virginia Woolf, *Jurnalul unei scriitoare*, în românește de Mihai Miroiu, Editura Univers, București, 1980, p. 247.

Virginia Woolf

I
CINDY SALON

Doamna Habib, pe trotuar, doar în bluză, în ciuda frigului, întinde un braț pentru a-și ține țigara la distanță, iar pe celălalt îl are îndoit sub piept. Deopotrivă înțepenită și tremurândă, examinează vitrina salonului de parcă încearcă să-i pătrundă misterul. Literele albe ale firmei, afișul uriaș din care o femeie coafată ca Louise Brooks pare că se uită la picioarele ei, lista de prețuri de pe ușa de sticlă. Și, în partea cealaltă, chiar în capăt, inutilă și solitară în vaza ei transparentă, o tulpină de bambus care nu a crescut niciodată mai mult de un centimetru.

— Numele nu e în regulă. Cindy. Așa o chema pe fiica fostului proprietar. O fi fost la modă în 1982, dar astăzi nu-i mai spune nimănui nimic.

Doamna Habib se înșală complet în legătură cu nivelul salonului ei. A visat atât de mult la asta, încât a ajuns să se convingă că este patroana echivalentului unui Dessange2, în timp ce Cindy Salon este minuscul, așezat pe lungime, și pitit într-un întrând, el însuși ascuns într-un pasaj, și supraviețuiește datorită unei clientele fidele a cărei vârstă medie este în jur de șaptezeci de ani. Cindy Salon este exact numele pe care ar trebui să-l poarte.

2. Înființată în 1954, firma Dessange deține peste 350 de saloane de înfrumusețare în 37 de țări.

— Și nu-mi vorbi despre ceva în *tif*, Qualita'tif sau orice altceva. Urăsc jocurile de cuvinte.³

3. *Tif* – păr (fr.).

Trage din țigara pe care Clara o aude trosnind.

— M-am gândit la ceva, să-mi spui cum ți se pare...

Pauză scurtă pentru a-și pregăti efectul.

— Grădina deliciilor.

Întotdeauna a avut o problemă cu numele. Începând cu propriul nume. Nu și-a iertat niciodată soțul că i-a dat un nume de familie care îi sfredește timpanele, când numele ei de față era Delage. *Orice s-ar spune, Jacqueline Delage sună mai bine decât Jacqueline Habib.*

— La ce te duce cu gândul?

Un restaurant chinezesc, ar vrea să-i răspundă Clara, dar se mulțumește să ridice din umeri. Nu contează. Dacă nu ar fi numele salonului, ar fi fațada care ar trebui revopsită sau activitatea de manichiură pe care ar trebui să ne hotărâm odată să o dezvoltăm.

(*Întotdeauna e lume la Onglerie, pe Rue Thiers, n-ai observat?*)

Știe ce se va întâmpla. Doamna Habib va trage ultimul fum din țigară, îl va expira cât mai departe posibil, în timp ce va strivi chiștocul cu piciorul stâng, apoi va spune cam așa: *E clar că azi nu vom muri de cald* și va intra. Se va spăla pe mâini în camera din spate și va lua o pastilă mentolată. Se va întoarce în salon, se va privi într-o oglindă și își va relua locul la casa de marcat, netezindu-și fusta. Cineva va intra, salonul va prinde viață în murmurul conversațiilor, în zgomotul föhnurilor, a șlagărelor de la radio Nostalgie – și va fi ca și cum niciodată nu fusese vorba de Grădina deliciilor, de nume de firmă terminate în *tif* și de prenume la modă în 1982.

Prima, de obicei, este Lorraine. Nici nu se deschide bine salonul, că ea apare cu două cafele pe o tăviță rotundă, se instalează pe taburetul mare de la casă și începe să trâncănească cu doamna Habib.

Lorraine ține barul-tutungerie de la colțul pasajului cu Avenue de la Libération. Când ajunge la salon, e trează de câteva ore și deja nu mai suportă. Clienții ei o exasperează. Acești bieți oameni care au nevoie de calvadosul lor la ora opt dimineața și vorbesc cu ea de parcă ar fi soția sau sora lor. Amărății care își cheltuiesc alocația de sprijin pe lozuri Cash sau Banco, zgomotul monedelor pe masă când își răzuiesc biletul. Fumătorii rușinați, *O să iau un pachet de Dunhill, știi, după mult timp.* Jacqueline o ascultă perfect imobilă, astfel că, din spate, poți jura că doarme în picioare. La rândul ei, și ea o vizitează pe Lorraine în timpul pauzelor, dar mai târziu, în cursul zilei, și mai rar. Când se întoarce, de obicei miroase a țuică de prune și fredonează.

Lorraine spune deseori *În dimineața asta, mi-am zis că mai bine mă spânzur decât să vin la muncă.* Numără zilele până la vacanță și se transformă în preajma sosirii ei. Atunci când, puțin înainte de plecare, vine la salon pentru tuns și vopsit, nu mai este aceeași femeie, ai zice că e sora ei geamănă, perfectă, îndrăgostită... Se întoarce stacojie, puțin mai grasă, cu părul mai deschis. Fericirea se prelungește, zice că se înscrie la Tai Chi, că se reapucă de fotografie, *De data asta, sunt hotărâtă.* Vorbește despre asta din ce în ce mai puțin și, nu mult după începerea oficială a toamnei, pe măsură ce ultimele rămășițe de bronz se șterg, alte cuvinte îi revin pe buze. *În dimineața asta, mi-am zis că mai bine mă spânzur decât să vin la muncă.*

În salonul ei, la nouă dimineața, doamna Habib arată ca o femeie la cazinou, care joacă jocuri de noroc, într-o seară de sâmbătă. Bluză de mătase tabac sau cu imprimeu leopard, clinchet de brățări la cel mai mic gest și Shalimar, mult Shalimar, atât de mult Shalimar, încât parfumul, impregnând locul, devenise marca lui, la fel de mult ca pardoseala albă cu aspect marmorat sau cele două note muzicale ale clopoțelului de la intrare. Machiajul ei excesiv accentuează expresia de oboseală a ochilor ieșiți ușor din orbite. Are vocea răgușită, asprită de la țigară, ca la sfârșitul unei zile petrecute în așteptare. Tenul ei este bronzat de pudră la fel de mult ca de ședințele de sub lămpile cu ultraviolete, fiindcă doamna Habib este dependentă de bronzare (când e vreme frumoasă, în pauza de masă, nu de puține ori o poți vedea în Place de la Libération, așezată la capătul unei bănci care nu se află la umbră, savurându-și salata de orez, cu fața expusă la soare).

Adeseori, marți dimineața, Clara se întreabă cum și-a petrecut ultimele două zile. Ele nu vorbesc despre asta, relația lor exclude acest tip de confidențe, care sunt făcute doar clienților și care, culese de-a lungul timpului, i-au permis Clarei să-și dea seama cine este patroana ei.

Așadar a existat un domn Habib, traficanțul numelui odios, care a dispărut într-un fel sau în altul, a murit sau tocmai a plecat, Clara nu e prea sigură, acest subiect este cel mai tabu dintre toate. Există și o fiică, infirmieră pe lângă Toulon, pe care o vede o dată sau de două ori pe an și de care nu pare că o leagă o dragoste nebună. Mai e și Parisul – ah, Parisul! Doamna Habib a locuit cândva acolo și despre asta vorbește cu plăcere. Spune mereu aceleași povești. Că vedea cupola Panteonului de la fereastra bucătăriei ei, că un actor al cărui nume Clara l-a uitat pune trandafiri pe palierul ei în drum spre teatru, că parizienii sunt inteligenți, cultivați, că toți citesc.

Până și ultima loază din metrou are o carte în mână. Poate de aici și ridurile care formează paranteze pe fiecare parte a gurii ei, din cauza regretului de a nu mai locui în orașul în care a fost atât de fericită.

Loază este un cuvânt care îi place. Și expresia a băga panica în populație. Nu vreau să bag panica în populație, dar la fixativul Infinium suntem în ruptură de stoc, nu pricep ce s-a întâmplat. Și apoi spune *nail salon* în loc de manichiură, cu pronunție englezească: *nail salon*⁴. *O prietenă a fiicei mele a deschis un nail salon care are un succes monstru în Hyères,* anunță ea, urmărind efectul pe care această expresie îl are asupra interlocutoarei sale.

4. În franceză, *n*-ul final este nazalizat, spre deosebire de cel din pronunția în engleză.

În rest, circulă zvonuri. În urmă cu câțiva ani, ar fi fost văzută trecând printr-un câmp de rapiță la ieșirea din Beaune, Mayfairul ei era oprit puțin mai departe, la marginea

drumului. Se spune că era beată. Se mai spune și că atunci când a picat pe neașteptate în regiune, înainte de a prelua salonul, se întâlnea cu bărbatul care era primarul orașului Dijon la acea vreme.

Îi plac bărbații, Clara este sigură de asta. Se simte în felul ei de a-i privi pe cei câțiva care vin la salon, de a li se adresa, fie că sunt frumoși, urâți, tineri, bătrâni, în salopete de lucru sau în șlapi Havaianas. Se simte în modul ei de a vorbi și despre JB. JB este partenerul Clarei. Este, de asemenea, singurul subiect personal pe care doamna Habib își permite să-l abordeze cu angajata ei. Sau, mai degrabă, cel pe care nu se poate abține să nu-l abordeze. De la început, de când a adus-o pe Clara la Cindy Salon prima dată. Jacqueline nu putea să stea locului, buzele îi tremurau de emoție. Îți dădeai seama că regreta că nu a fost avertizată, că nu a avut timp să se fardeze un pic. Se purta de parcă ar fi fost de vârsta lor, de parcă ar fi fost iubita lui JB înaintea Clarei, era absurd, părea o piesă boulevardieră de doi bani. JB îi arunca priviri nedumerite Clarei, care voia să-și liniștească patroana, să-i spună că totul este în regulă, că nu există nici o miză, nici un motiv de panică.

Au trecut câteva zile și, într-o seară, când a venit momentul să închidă, doamna Habib i-a mărturisit: *Dacă aș avea în viața mea un bărbat ca el, nu mi-ar mai păsa de salon. De altfel, nu cred că aș mai munci, ci mi-aș petrece zilele gătind, având grijă de casa noastră. Făcând orice ca el să nu plece niciodată.*

Înainte de a ridica telefonul, doamna Habib își scoate cerceul din urechea dreaptă. Apoi spune *Cindy Salon, Jacqueline, bună ziua* dintr-o suflare, cu ochii la ușa de sticlă, deși nu apare nimeni acolo, în timp ce își cântărește cerceul în palma stângă de parcă ar fi o bilă.

Mai este și Nolwenn, cealaltă angajată a salonului. Fața ei nu are de fapt contururi și își schimbă rareori expresia. Fie că îi povestește Clarei despre avortul făcut de cumnata ei sau că îi dă Clarei un mic cadou de aniversare, trăsăturile ei rămân neutre, se animă doar când se uită la filmulețe pe telefon. Un zâmbet larg i se ivește pe chip când vede un cimpanzeu plimbând un purceluș în lesă sau un pui de golden retriever străduindu-se să urce prima treaptă a unei scări. Multă vreme i-a arătat aceste videoclipuri și Clarei, dar la un moment dat s-a oprit, dezamăgită fără îndoială de moderația reacțiilor ei. Acum, nu le mai împărtășește nimănui și nu rareori, în pauze, o aude chicotind singură în curtea din spatele salonului.

Ea spune chestii precum *Asta va fi în regulă* (în loc de *Va fi în regulă*, acest *asta* nu se referă la nimic), *A închis-o pe duminică cu luni* (când o clientă greșea butoniera nasturelui când se închidea) și, mai zice, când se ivește cea mai mică ocazie, *păr recalcitrant*, expresie auzită recent. Se întâmplă chiar să folosească două dintre expresii în aceeași propoziție: *Îndreptarea părului doamnei Rinaldi, n-aș fi zis, la părul ei recalcitrant, dar asta o să fie în regulă*.

Relațiile ei cu patroana nu au fost întotdeauna bune. La început, lucrurile nu mergeau deloc. *N-are ochi*, spunea doamna Habib care, când o urmărea cum lucrează, ieșea să fumeze pentru a se calma sau, mai rău, prelua ștafeta în mijlocul unei tunsori. Felul ei de a sta, impresia de indolență pe care o dădea erau și ele o problemă. *Da' hai, mișcă, zici că-i o vacă care se uită cum trece trenul!* Părea evident că nu va rămâne. Dar Nolwenn este puternică, mult mai mult decât sugerează aspectul ei. Auzea remarcile lui Jacqueline și, fără să pară cu nimic afectată, se concentra, refăcea un bigudiu, repeta pentru sine denumirea sau cantitatea unui produs. Această determinare mută trebuie să fi făcut o impresie asupra doamnei Habib, care, în pofida tuturor așteptărilor, a păstrat-o. Iar acum lucrurile merg mai bine. Se așază ori de câte ori are ocazia, se grăbește mereu să plece de la salon (la ora șapte fix și practic alergând), dar nu mai face greșeli grosolane și pune mâna la gură când căscă. Doamna Habib încă stă cu ochii pe ea, uneori îi vine să o dăscălească (*Îți mai trebuie puțină clasă!*), dar tonul nu mai este același. Nolwenn și-a găsit locul la Cindy Salon, ba chiar, dintre toți, ea pare cel mai mult de-a casei. De parcă, cu timpul, ar fi avut loc un fel de simbioză între acest loc simplu, modest și această tânără care îi seamănă.

Odată, Nolwenn s-a întors din concediu cu părul creț. Își făcuse bucle scurte. E o coafură care nu i se potrivește nimănui și mai cu seamă ei. Fața aceea mare, flancată de onduleuri care se agitau la cea mai mică mișcare – efectul era dezastruos. Clientele au rămas cu gura căscată când au văzut-o, unele chiar au întrebat-o din priviri pe doamna Habib. (Pariu pierdut? Petrecere costumată în pregătire?) Jacqueline nu a făcut nici cea mai mică remarcă. Ziua trebuie să-i fi părut deosebit de lungă lui Nolwenn care, a doua zi, a venit cu părul îndreptat.

Mai este și Patrick. Lucrează doar sâmbăta și în preajma sărbătorilor – de Paște, de Ziua Tuturor Sfinților și de Crăciun, când vine în fiecare zi. Patrick este articolul de lux de la Cindy Salon. E adevărat că este un coafor excepțional, repetă iar și iar doamna Habib. *Într-o zi, va avea salonul lui la Dijon sau chiar la Lyon.*

Este un băiat solid, care nu întotdeauna se prezintă impecabil. Viața lui nu pare ușoară, este despărțit de mama fiului său, pe care nu îl vede atât de des pe cât și-ar dori. El calculează mult – prețul tunsurilor, suma totală a bacșișurilor, numărul de ore lucrate – și se înfurie cu ușurință. Odată, i-a zis unei cliente, doamna Garcin, *hoașcă bătrână*. Doamna Habib l-a obligat să-și ceară scuze, a făcut-o, doamna Garcin a susținut că nu s-a simțit jignită, dar nu a mai venit de atunci.

Clara consideră că ar putea zâmbi puțin mai mult. Jacqueline precis se gândește la același lucru, dar nu spune nimic. Tot așa cum tace în legătură cu întârzierile lui, cu unghiile roase sau cu tricourile negre pe care nu și le bagă în pantaloni. I-ar fi prea teamă că îl pierde. În zilele în care el lucrează, ea nu se poartă ca de obicei. E încordată, vorbește mai puțin, îl urmărește pe furiș pentru a se asigura că totul merge bine. Știe că lui i se datorează mica reputație pe care o are salonul. Unele cliente vin din Lons pentru a se coafa la el. Clara stă și ea bine, clientele o apreciază, dar nu ar face o oră și jumătate pe drum pentru ea.

Și lui Patrick îi place mult de Clara. Îi dă impresia că e una dintre puținele femei de la Cindy Salon care nu-l deprimă. Odată, i-a arătat pe telefonul lui niște desene, un fel de manga alb-negru erotice și violente. Ea a fost uluită, el este cel care le-a făcut? De asemenea, a încercat să o convertească la muzica celor de la Rage Against the Machine, care, după părerea lui, era cea mai mare trupă de heavy-metal din toate timpurile, dar ea nu s-a lăsat convinsă.

Într-o sâmbătă, în care avea o serie de programări, i-a spus că el unul nu avea să *prindă mucegai în văgăuna asta*. În curte, în spatele salonului, trăgea dintr-o țigară rulată, în pauza dintre două cliente. Era vară, aerul condiționat era stricat, te sufocai înăuntru. *Și nici tu*, a adăugat el. Ea ar fi vrut ca el să detalieze, dar el și-a strivit țigara de perete și s-a întors la muncă.

Doamna Habib îl venerează pe Jacques Chirac. După ea, Franța nu a fost niciodată atât de măreață ca pe vremea mandatului său, dar după aceea, fără el, totul s-a dus de râpă. Atât de mult îl adoră, încât a prins cu o piuneză fotografia lui pe perete, lângă casa de marcat, o mică fotografie alb-negru, decupată dintr-o revistă, în care abia îl recunoștea, arăta ca un actor de la Hollywood, din epoca de aur. Rarelor cliente care remarcă poza, le explică: *Cu așa un fizic, ce-ați vrea?* Traducere: când ești atât de frumos, nu poți realiza decât lucruri mărețe.

Toată lumea leșină după JB. Clientele Clarei, prietenele, sora ei. Chiar și părinții ei, care nu sunt genul care să-și exprime sentimentele, nu au încotro. *Tu ai avut mereu noroc, de când erai mică* (spunea mama). *Dacă din cauza banilor nu vă căsătoriți, să știi că putem participa* (spunea tatăl).

Este adevărat că are toate calitățile. Din punct de vedere fizic, arată ca Flynn Rider în *Rapunzel*, desenul animat. La fel ca el, are plete negre care îi intră în ochi, un corp de fotbalist american și o înclinație marcată pentru farse (cum ar fi să pună spuma de ras pe vârful nasului, sau să se deghizeze la petreceri). Pielea lui pare neatinsă, și toată lumea îi face mereu complimente pentru asta. Are meseria la care visează toți băieții, pompier, și chiar vorbește despre asta în școli. Excelează într-un număr impresionant de sporturi: fotbal, volei, motocros și se descurcă și la tenis. Este atent, grijuliu, nu uită niciodată să-i dea flori Clarei pe 11 august, când e onomastica ei, și să organizeze o mică petrecere în secret la aniversarea ei.

În sfârșit, asta este ceea ce văd ceilalți. Și ce vedea și Clara la începutul relației lor. Astăzi, la aproape trei ani de la prima lor întâlnire, vede în primul rând un bărbat cu puncte slabe. Care, în unele dimineți, stă în fața ferestrei camerei de zi, în mână cu bolul de cereale Chocapic, arătând tare abătut. Care bea puțin prea mult în ajunul zilelor libere, nu vorbește practic deloc cu tatăl său, uneori se luptă în somn, spunând lucruri oribile. Un bărbat pe care nu-l mai dorește. Acesta este micul nor bine fixat pe cerul vieții ei. Dragul ei Flynn Rider, a cărui simplă evocare era suficientă pentru a o înfiora de emoție până în vârful degetelor, e acum la fel de dezirabil ca o farfurie plină cu mezeluri după curcanul de Crăciun. Ea îi privește cu atenție colțul gurii care se ridică de la sine, căpruiul deschis al ochilor, unduirea părului și, nimic. *Nada, niente, nichts*, ar spune doamna Habib.

Se gândește la asta, în autobuz, în drum spre salon. Își amintește că la începutul relației lor, acest moment al zilei era prilejul unui schimb de mesaje. Tocmai se despărțiseră, dormiseră împreună, erau sături unul de celălalt, dar dorința persista. Așa că se sunau unul pe altul, fără să-și spună de fapt nimic. Clara se uita pe geam și asculta vocea încă adormită a lui JB, care îi povestea despre visul lui dinspre dimineață sau enumera locurile în care dorea să o sărute. Și, cum asta nu era suficient, își trimiteau vorbe de alint sau fotografii cu anumite părți ale corpului lor. Clarei îi plăcea zona plată de sub gâtul lui, îi plăcea să pună mâna acolo, pielea era moale și mățasoasă de la părul care o acoperea. Așa că JB o fotografia înainte de a intra la duș, i-o trimitea ca să-i dea curaj și chiar funcționa, faptul că avea în telefon poza cu sternul iubitului ei o ajuta să treacă peste zi.

Astăzi, asta nu mai are nici o noimă. Să te gândești acum la asta este ca și cum te-ai auzi vorbind o limbă pe care nu o mai înțelegi. În autobuz, îi trimite un mesaj scurt mamei

sau discută cu sora ei, apoi petrece ceva timp pe Instagram, de unde iese înainte să vadă toate postările noi de pe contul ei. Și acum privește pe geam, dar doar pentru a se gândi la dispariția dorinței, la interacțiunile ei fizice cu JB, care acum se limitează la săruturi pe gură (din ce în ce mai puțin) sau pe frunte (din ce în ce mai des). Pentru a-și spune că, în curând, vor fi aproape ca un frate și o soră. Și apoi ajunge la destinație, Place de la Libération.

Ea nu înțelege de ce majoritatea oamenilor consideră pisicile fascinante. Motanul ei nu are nimic fascinant. Este o minge mare de blană albă care o șterge imediat ce o mână se întinde să o mângâie și, după unsprezece luni de conviețuire, scuipă când își întâlnește stăpânii pe hol. Alte trăsături ale caracterului său, din câte poate spune Clara, sunt lăcomia (este prea gras), puturoșenia și tristețea. Singura lui calitate, aspectul seducător, este inutilă pentru că, în afară de stăpânii lui, nimeni nu-l vede. De îndată ce un musafir pune piciorul în casă, imediat se refugiază într-una dintre ascunzătorile lui, de unde nu mai iese decât a doua zi, sau chiar două zile mai târziu. *Are personalitate*, spune JB pentru a-l scuza, iar asta are darul de a o exaspera pe Clara. Nu are personalitate, probabil a fost abuzat sau a căzut de la etajul al treilea, poate chiar ambele, ceea ce l-a făcut deopotrivă foarte nefericit și profund antipatic.

— Hai, de data asta o să fie cu noroc, zău!

Asta îi spune doamna Habib lui Nolwenn, care urmează să dea examenul pentru permisul auto. Cu mâinile sprijinite pe umerii ei, o face să stea dreaptă, o îndeamnă să creadă în asta, să zâmbească. Pare un antrenor care pregătește un boxer. Trebuie spus că este a cincea încercare a lui Nolwenn care, în caz de eșec, va trebui să *ia totul de la capăt* (de asemenea, să dea din nou sala). Ultima oară, a dat peste o examinatoare complet nebună, care îi explicase că dărele lăsate de avioane pe cer sunt mesaje pe care și le scriu între ei membrii unei elite satanice mondiale (sau ceva de genul acesta). Penultima dată, examinatorul era întreg la minte, dar Nolwenn își uitase cartea de identitate.

Dimineată morocănoasă la Cindy Salon, fiecare oră pare o probă de anduranță. Afară, vreme scoțiană: ploaie, vânt, întuneric. Înăuntru, nu este mult mai plăcut. Nolwenn a picat examenul pentru permis (a lovit o pubelă de reciclare încercând o parcare laterală) și, din nu se știe ce motiv, luminile interioare ale unui dulăpior de sticlă livrat luna trecută nu mai funcționează. Iar doamna Habib adoră această vitrină comandată din catalog care, în ochii ei, ridică și mai mult rangul salonului. În ziua livrării, s-a purtat ca un copil în dimineța de Crăciun, a început să aplaude când meșterul a dat drumul la lumini, și timp de o săptămână întreba fiecare clientă care intra pe ușă: *Nu remarcați nimic?* În această dimineată, nici măcar nu mai încearcă să păcălească pe cineva. Nu o auzi decât când bate ora zece și iese din camera din spate, unde a înlocuit *Cât am visat la ea* și a spus oftând: *Ce bine că s-a terminat.*

Povestea lui Raymonde

Plec de acasă să mă văd cu sora mea, este șase și jumătate. Odată ajunsă în stația de autobuz, aștept, aștept, nu vine nimic. Mă rog, e unul, acolo, în fața mea, dar nu ne putem sui, nu are șofer. Deoarece ghișeul este închis în acest moment, trebuie să aștept să vorbesc cu un șofer, ca să aflu ce se întâmplă. Dédé a avut un atac cerebral la ieșirea din casă, vai, ce mi-a făcut, autobuzul pentru Nuits este anulat. Sărmanul Dédé, îmi spun. Păcat, mă duc mâine. Și mă întorc. Odată ajunsă acasă, o sun pe sora mea, îmi fac ceva de mâncare. René îmi spusese că o să meargă seara la bowling. El profită de ocazie și merge la bowling când mă duc să o vizitez pe Geneviève. Așa că mănânc ceva, curăț niște fasole, bag rufe în mașină. După care, trebuie să mă așez, din cauza picioarelor. Mă întind pe pat și, bineînțeles, adorm. După un timp, simt că patul începe să se legene ca o barcă și aud scârțâituri. Tot mai am vise ciudate, îmi spun trezindu-mă. Doar că nu visez. Aprind lampa și ce văd? O muiere în patul meu! O tipă pe punctul de a face chestia aia cu René al meu! Ea stă în patru labe, cu fundul în aer, iar el, în genunchi, se agită pe la spate (scuză-mi vulgaritatea, Jacqueline, dar spun cum s-a întâmplat). Nu știu de unde a apărut tipa asta, e un soi de chinezoaică cu mult ruj pe buze. Văzându-mă, începe să guițe ca o scoafă, sare din pat și pleacă, trăgându-și chiloții. Doar că nu reușește și cade pe jos cât e de lungă. Ei bine, știi ce? René o întreabă dacă este în regulă. Ea nu răspunde, se ridică și pleacă sărind într-un picior, ca să termine de pus chiloții. Ce-i cu circul ăsta? îl întreb apoi pe René, care se îmbracă. Știi ce-mi răspunde? Păi nu ești la Geneviève? Atât îi vine în minte să spună! Atât, îți jur... S-au crezut singuri acasă. Pe întuneric, normal că nu m-au văzut. René a început să-mi spună tot felul de povești, nu voiam să aud nimic, l-am dat afară. Du-te după chinezoaica ta! Nici măcar nu îl puteam privi în ochi. Nu a mai insistat. I-am pus lucrurile pe palier, și le-a luat din mers. Nu mai spunea nimic, era și el în stare de șoc, fusese o surpriză ciudată să mă aflu în pat... Nu m-am putut întoarce în camera noastră, am dormit în cea a lui Francine. În fine, nu am prea dormit. M-am tot gândit la ce s-a întâmplat, mă întrebam unde își petrecea noaptea René, mai ales că ploua. Am crezut că se va întoarce acasă la mama lui, dar nu am auzit nici mașina, nici ușa garajului. Și azi-dimineață, prin fereastra bucătăriei, am văzut întredeschisă ușa magaziei din fundul grădinii. Acolo dormise.

Lorraine se plânge de câteva zile de amețeli îngrozitoare, care o fac să se simtă ca într-un ascensor în cădere liberă. *Nu am pățit niciodată o chestie atât de oribilă. De fiecare dată când mă apucă, îmi doresc să mor.* Doamna Habib o ascultă fără să clipească pentru că o interesează și, de asemenea, pentru că, imediat după deschiderea salonului, această mare insomniacă este victima unei monstruoase oboseli – adeseori, trebuie să bată din picior ca să nu adoarmă când își ascultă prietena. *E înfiorător*, spune ea. Și apoi, cum Lorraine nu mai spune nimic, pentru că niciodată nu este bine ca tăcerea să se prelungească, și asta să îi ocupe mintea, continuă cu: *Oamenii disprețuiesc trandafiriul, dar mi se pare nedrept. Este foarte frumos un roz prăfuit. Într-un dormitor, de exemplu.*

Venise la Cindy Salon de mai multe ori la rând. Un bărbat scund, cu părul alb, într-un pardesiu bej. Intra, o săruta pe obraz pe doamna Habib, le saluta pe Nolwenn și pe Clara dând din cap și se așeza pe unul dintre scaunele din dreapta de lângă intrare. Privea ce se întâmpla în salon, pierdut în gânduri. Uneori lua o revistă și o răsfoia înainte de a o pune jos foarte repede. Numele lui nu figura în agenda de programări, nu era acolo pentru a se tunde, dar atunci de ce venea? Nervozitatea doamnei Habib în prezența lui nu te încuraja să pui întrebarea. După o vreme, atunci când, mai mult sau mai puțin, uitau de el, pleca în mod discret.

Se întâmplase de trei sau patru ori. Și apoi, într-o zi, văzându-l că vine, Jacqueline s-a dus să-l întâmpine.

— Acum, gata, Roger, ajunge!

A plecat imediat și nu l-am mai văzut niciodată.

Este sâmbătă, și Patrick nu este aici. Doamna Gobineau, prima lui programare a zilei, așteaptă de o jumătate de oră, uluită de parcă tocmai i s-ar fi spus data exactă a sfârșitului lumii. În mod clar, cele treizeci de minute de muzică nonstop de la radio Nostalgie nu sunt suficiente pentru a o mai relaxa.

Când sosește doamna Berrada, a doua lui programare, tunetul bubuie, e întuneric ca la ora șase seara, și Patrick încă nu a apărut. Doamna Habib decide să-l sune, îi răspunde mesageria vocală, și ea îi lasă un mesaj pe care nimeni nu-l aude din cauza sunetului uscătorului de păr pe care îl folosește Nolwenn. Închide, aruncă o privire îngrijorată către porțiunea de cer violet vizibilă din salon și îi propune doamnei Gobineau să o coafeze ea, aceasta preferă să plece (trebuie să meargă la măcelarul din piață, de la care a comandat ficat de vițel, e nemulțumită să plece cu părul necoafat, dar nu se plânge, convinsă că s-a întâmplat ceva cu coaforul ei preferat).

Când în sfârșit apare Patrick, este aproape ora unsprezece. Fiul lui fusese de ieri la el, și fosta lui tocmai l-a recuperat. *Dacă nu apărea, veneam cu el.*

Clarei îi este greu să creadă. În primul rând, pentru că își ia fiul duminica, niciodată vinerea. Și apoi miroase a țigări, a Red Bull și, evident, poartă hainele de ieri. Ea este absolut sigură că vine din Hangar, un club din Chenôve despre care vorbește des și unde trebuie să fi petrecut noaptea.

Se apucă imediat de treabă, cu acel plus de energie pe care ți-l dau nopțile nedormite. Doamna Habib îl urmărește făcând minuni cu doamna Berrada care, aparent nederanjată de starea coaforului ei, detaliază meniurile pentru nunta viitoare a fiicei sale. E norocos Patrick. Pentru forma în care se află, patroana îi va face o remarcă, dar atât de atenuată, încât va fi aproape un compliment.

După o vreme, pentru că e sâmbătă și sunt în întârziere, Jacqueline își scoate brățelele, își suflecă mânecile bluzei camel și se ocupă de permanentul doamnei Rousseau, ceea ce este ieșit din comun. Și pentru că este liniștită după ce s-a temut din cauza angajatului ei, și pentru că totul a revenit la normal după ce fusese în pragul dezastrului, începe să se confeseze. Clara o aude povestind că a ieșit odată într-un club din Paris unde puteai întâlni o mulțime de vedete. Dansase acolo cu un anume Jacques Chazot, care o complimentase pentru frumusețea ei înainte de a-i șopti la ureche *Parisul vă aparține...* Jacqueline, care era înțepenită după ce pusese ultimul bigudiu pe capul doamnei Rousseau, s-a însuflețit dintr-odată. *Ah, nu trebuie să deschid cutia cu amintiri.*

Miercuri, 14 august. În agenda de programări nu este trecut nici un nume. Mâine, salonul se închide pentru două săptămâni. Clara a jucat Candy Crush, s-a plictisit, și acum răspunde la un test pe care l-a găsit într-un număr vechi din revista *Elle*: *Știi cum să-ți sporești potențialul de seducție?* Ocupație perfect inutilă, pentru că, pe lângă faptul că nu-i pasă să afle răspunsul la această întrebare pe care nu și-a pus-o niciodată, lipsește pagina de rezultate, probabil ruptă de o clientă care plănuise să o citească acasă.

Două rândunele țipând strident trec prin fața salonului. Nolwenn și Patrick sunt în vacanță. Doamna Habib a ieșit să cumpere țigări. Singurul lucru cât de cât constructiv făcut de ea și Clara în această dimineață a fost să găsească cel mai bun amplasament pentru o carte poștală trimisă de Patrick și primită ieri. O ilustrată de la Festival des Vieilles Charrues⁵, scrisă parțial în bretonă, care și-a găsit în sfârșit locul pe tejghea, lângă perete, sub fotografia lui Jacques Chirac. O, nu va rămâne definitiv acolo. Câteva săptămâni, cel mult, după care va ateriza în sertarul tejghelei printre mărunțiș, role de hârtie pentru POS și cărți de vizită de la agenți comerciali care trecuseră pe la salon, înainte de a dispărea discret.

5. Cel mai mare festival de muzică din Franța are loc în fiecare an la jumătatea lunii iulie în orașul Carhaix, situat în vestul Bretaniei.

Doamna Habib se întoarce fredonând *Le Sud*, auzit mai devreme la Nostalgie. Transpirația desenează pete de sudoare maro pe bluza ei bej. Își pune țigările în tabachera de argint, apoi dispare în camera din spate, unde Clara o aude spălându-se pe dinți. Urmează o tăcere, pe care niște sforăituri discrete o umplu treptat. Se opresc, Jacqueline reapare la scurt timp și se alătură Clarei, care se așezase în spatele casei de marcat pentru a fi în bătaia aerului condiționat. Patroana o urmărește câteva secunde derulând fotografii pe telefon, apoi: *Dacă vrei să pleci, du-te. Cred că pe ziua de azi nu mai e nimic de făcut.*

Prânzurile cu părinții ei o cufundă într-o stare din ce în ce mai confuză. Un amestec de neliniște și desfătare, de angoasă diluată, ceva foarte ciudat. Momentul contează mult. Duminică. Duminică, la amiază. Timpul pare să se întindă ca și cum Pământul, intenționat, s-ar roti mai încet între ora unsprezece și jumătate și șaisprezece în acea zi. Și apoi lumina albă din spatele draperiilor de la ferestrele sufrageriei, cordoanele cu pompoane care strâng draperiile, puiul cu fasole verde pe care mama l-a pregătit, mirosul pe care îl răspândește și în alte încăperi în afară de bucătărie și care se amestecă cu cel al rufelor curate sau al cerii de parchet. Toate acestea o emoționează – o liniștesc și o întristează – de fiecare dată, de parcă le-ar fi descoperit atunci, când de fapt le știa dintotdeauna, fiindcă aici a crescut.

Cel mai greu de suportat este plimbarea de după masă, pe un drum plat, de-a lungul câmpurilor, în împrejurimile satului. Lumina este întotdeauna prea puternică. Clara o ia înaintea părinților, pe care conversația cu JB îi încetinește. Ba chiar se opresc uneori. Aceste pauze o enervează la fel de mult ca și demonstrațiile de afecțiune față de cel pe care le-ar plăcea atât de mult să-l vadă întrând definitiv în familie. Aerul de mulțumire al mamei, întrebările stupide ale tatălui (*E adevărat, există pompieri care fumează?*), JB, între ei doi, simțindu-se ca în sânul lui Avram. Mereu îi spunea Clarei: *Ești atât de norocoasă cu așa părinți, ai mei nu sunt deloc la fel.*

Gândindu-se la asta, reușește să înțeleagă. În sfârșit, pare să se apropie de ceea ce ar putea fi o explicație. Îi vine în minte într-o seară de duminică pe drumul de întoarcere acasă, atunci când, la orizont, cerul sfâșiat împrășcă aur peste satele din Saône-et-Loire. Ceea ce îi dă această stare de neliniște sunt întrebările. *Acesta să fie punctul culminant? Nu vom fi niciodată mai fericiți de atât?*

La salon, vizita lui Audrey, o fostă angajată care a venit să-și prezinte bebelușul născut săptămâna trecută. Malo, trei kilograme două sute la naștere. *Un mic Leu, ca tatăl lui.* Și de asemenea: *Nici nu am simțit că iese, nu ca la Elliot.* Da, pentru că este al doilea de când a părăsit Cindy Salon. Clara, în culmea fericirii, mângâie cu degetul arător burtica bebelușului. Nolwenn, angajată la salon după plecarea lui Audrey, este mai puțin implicată. Cât despre doamna Habib, deși își păstrase simpatia pentru fosta ei angajată, în privința copiilor a avut mereu niște rețineri, în special față de nou-născuți. Nici nu a ieșit bine Audrey pe ușă cu landoul, când o aud pe Jacqueline mormăind: *Da, mă rog, la vârsta asta, nu sunt decât niște țevi. Tot ce intră pe o parte iese pe cealaltă.*

— Vai de mine, mă doare!

Când îi scotea bigudiurile, Nolwenn i-a smuls o şuviță de păr doamnei Quintin. Ceea ce este greu de înțeles, fiindcă ea face practic doar atât, permanente și onduleuri.

Doamna Habib nu a iertat-o. *Dacă vrei să faci chestii de mântuială, du-te la Mariella Brunella, te vor primi cu brațele deschise!* Mariella Brunella este numele unui salon din centrul comercial Carrefour. Doamna Habib îl urăște, pentru ea este cel mai prost loc pentru a te coafa, cel mai prost loc cu totul – chiar dacă, adesea plin, cu siguranță merge mai bine decât Cindy Salon, are parte de o clientelă mai tânără și mai diversă etc.

Nolwenn și-a cerut scuze doamnei Quintin, dar, expresia feței ei rămânând indescifrabilă, dădea impresia că nu crede un cuvânt din ce spune.

Tehnicianul care a venit să repare dulapul-vitrină a meritat din plin așteptarea de zece săptămâni. Este superb. Întruchipează perfecțiunea. Henry Cavill, gândește Clara. Nino Castelnuovo, își spune doamna Habib. Un brunet fermecător, umeri de înotător, și apoi o grație, o dezinvoltură în gesturi. Te întrebi de ce s-a apucat de reparat vitrinele din Saône-et-Loire în loc să defileze pe podiumurile din Paris sau Milano. Trebuie să vezi scena de la Cindy Salon la sfârșitul dimineții, cele cinci femei prezente în salon, împietrite ca niște statui, privind cum se ghemuiește, cum îngenunchează apoi se întinde pe gresie și se contorsionează pentru a putea băga mână sub piesa de mobilier a cărei reparație este mult prea rapidă. *Ștecherul avea o problemă*, a explicat el, *am pus unul nou*. Este suficient să pui înapoi ștecherul vechi pentru a-l face să revină.

Când l-a văzut prima dată, Clara nu și-a putut reține un zâmbet. Neroadă. Crezuse că făcea o farsă, un video pentru o petrecere a burlacilor sau așa ceva. În schimb, doamna Habib înțelesese. Nici nu se închisese bine ușa în urma lui, că ea l-a invitat să-și scoată haina, cu aerul aferat al oamenilor obișnuiți să gestioneze situațiile delicate.

— Am făcut o programare pentru ora unsprezece, a spus el, dându-și jos paltonul. Sub numele de Claudie.

Jacqueline a clătinat din cap, ca să-l facă să înțeleagă că nu era necesară precizarea, apoi i-a luat haina și a arătat spre unul dintre scaunele de la intrare.

— Clara termină cu doamna Weil și se ocupă de dumneavoastră.

S-a dus să se așeze în timp ce Nostalgie difuza *True Colors* a lui Cyndi Lauper, o ironie de programare pe care nici una dintre cele trei femei din salon nu era suficient de relaxată să o remarce. Jacqueline a continuat curățarea raftului de sub tejghea de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic neobișnuit. Clara a desfăcut bigudiurile doamnei Weil, încruntându-se, învinovățindu-se pentru zâmbetul ei stupid. Cât despre sus-numita doamnă Weil, ochii ei de ogar se uitau în gol drept înainte, cu o expresie șocată, practic o puteai auzi gândindu-se: *Îmi spune și mie cineva ce naiba o mai însemna și asta?!*

*But I see your true colors
Shining through
I see your true colors
And that's why I love you*

6. „Dar văd adevăratele tale culori/ Strălucind de la un capăt la celălalt/ Văd adevăratele tale culori/ Și de aceea te iubesc“, în limba engleză, în original („True Colors“, text și muzică Tom Kelly și Billy Steinberg © Steinberg Billy Music/Denise Barry Music/Sony Music Publishing).

Claude Hansen, șoferul autobuzului școlar de la Colegiul Romain-Rolland, devenise femeie. Sau, mai degrabă, Claudie Hansen devenise ea însăși după ce se rătăcise din greșeală timp de mai bine de cincizeci de ani în pielea lui Claude. Le-a explicat asta, după plecarea doamnei Weil, doamnei Habib, Clarei și lui Nolwenn care, întorcându-se de la lecția de șofat, se holba la ea de parcă ar fi văzut înviind statuia soldatului din Place de la Libération.

Claudie ajunsese în faza finală de *coming out*, pe care și-o dorise lentă și treptată, convinsă că va evita suferințe inutile. Mai întâi își lăsase părul să crească (*Arătam ca un muschetar*) înainte de a purta tocuri (*Cel mai greu, atunci nu a mai existat nici cea mai mică îndoială*), apoi haine de damă. Cu bijuteriile, machiajul, nu avea el treabă cu astea. Într-un sat ca acela în care locuia, transformarea ei cu greu putea trece neobservată. Se

mormăia, se bârfea, se rânjea, dar mai erau și inundațiile râului Dheune iarna, termometrul care nu coboară sub douăzeci de grade în nopțile de august, grijile în legătură cu sănătatea, așa că această femeie uriașă pe care o vedeai la piață devenise la fel de familiară ca frontonul cam întunecat al bisericii sau ghirlandele de Crăciun care nu fuseseră ridicate de pe strada principală. Acum li s-ar fi părut neobișnuit să n-o mai vadă.

Când Nolwenn, întotdeauna mai puțin timidă decât ai crede, a comentat că probabil nu îi e ușor în meseria ei, *cu toți copiii ăia*, Claudie i-a explicat că nu, adolescenții o respectau în general, că erau destul de deschiși la minte, că aceia care reacționau cel mai urât erau (aici, a început să-i socotească pe degetele lui noduroase) vagabonzii beți, tinerii când erau în grup și femeile sărace, adesea împingând un cărucior de copil. Unele dintre ele o goniseră, odată, la Auchan, a fost nevoită să se refugieze în zona de pescărie, de unde le-a auzit pe altele care au continuat cu invectivele din cealaltă parte.

— Bineînțeles că nu sunt niciodată la fel de liniștită ca la mine, la țară...

S-a privit în oglindă și, cu degetul inelar, și-a mai aranjat câteva şuvițe de pe frunte.

— ...și aici, a continuat ea. Într-adevăr, cu voi mă simt bine. Mă simt eu.

Gri-argintiu este o culoare foarte frumoasă, foarte șic, dar doamna Lévy-Leroyer vrea să încerce altceva. Împreună cu Clara, ea trece în revistă diferitele culori care s-ar potrivi cu fața ei uscată și osoasă, înnobilită de privirea ei de smarald. În cele din urmă găsește nuanța. Ah, știi! *Un blond Bernadette Chirac*. Doamna Habib, ocupată să copieze nume într-un registru nou-nouț, îi aruncă atunci o privire îngrijorată peste ochelari. Tocmai a auzit numele celei mai mari rivale a ei.

Lorraine i-a spus doctorului Maître despre amețelile ei, iar el i-a sugerat să facă un RMN. Programarea a fost făcută la spitalul Creusot peste douăsprezece zile. Maître nu a riscat să dea un diagnostic, dar Lorraine este convinsă că are o tumoare pe creier. *Am fost prea nefericită, și așa a ajuns să crească.* În această dimineață, nu i-au auzit glasul. A sosit cu două pachetele mici de biscuiți speculoos pe lângă cafelele obișnuite, s-a așezat pe scaunul ei și practic nu a deschis gura. A aruncat un ochi melancolic peste salon și s-a uitat la Nolwenn, apoi la Clara, parcă ar fi vrut să spună *Ne-am distrat totuși, o să-mi fie dor de voi, fetelor.*

După plecarea ei, Nolwenn a profitat de plata la casă a primei sale cliente pentru a lua cele două pachetele de speculoos, care rămăseseră pe teighea. Ea a strecurat unul în buzunar și l-a deschis pe celălalt, pentru a înfuleca biscuiții pe loc.

Vine fără să fi făcut programare, într-o miercuri, în mijlocul după-amiezii. Este toamnă, zilele sunt tot mai scurte. Nolwenn participă la un seminar de management, și doamna Habib a ieșit să cumpere Doliprane. Ziua era liniștită.

Clara își dă seama imediat că nu este din zonă. După felul în care se prezintă, în care a întrebat *Se poate și fără programare?* Gesturile lui sunt ample și nervoase. Se afundă rapid în scaun, stă nemișcat. Ea își spune că este artist, actor – da, actor, sunt o grămadă care nu sunt cunoscuți. Ea nu îndrăznește să-și pună mâinile pe umerii lui.

— Ce facem?

— Ah, știți, ceva mai îngrijit. Mai scurt. Trebuie să arate în primul rând îngrijit, mă las pe mâna dumneavoastră.

— Cum vă tundeți de obicei?

Își trece o mână deasupra capului, de la dreapta la stânga.

— Așa.

— Eliberăm ceafa?

— Da.

— Drept, sau mai degrabă pierdut?

— Drept e foarte bine.

Are un păr cu firul foarte subțire, ea își trece degetele prin el, e ca mătasea. Se va vedea cea mai mică tăietură de foarfecă, va trebui să fie atentă, să nu se grăbească.

— Am un cucui din naștere aici, să nu vă mirați.

— Nici o problemă.

Șampon. El închide ochii, ea profită de ocazie pentru a-i privi fața de-a-ndoaselea și crede că își repetă textul. De ce trebuie să-și imagineze că e actor? Se întreabă dacă ar fi fericiți împreună. Poate dacă și ea ar fi fost actriță. Sau artistă. Mă rog, nu coafeză. Dacă ar fi fost cazul, l-ar mai fi dorit în continuare după trei ani împreună?

În timpul tunsului, nu vorbesc. Într-un salon de coafură, tăcerea displace, te simți obligat să o întrerupi, dar nu de această dată. Este o tăcere a concentrării, o tăcere a plăcerii, nu gol, nici absență. Nostalgie difuzează hitul lui Bibie, *Tout doucement*. Clarei cântecul i se pare minunat și își spune că îl va asculta din nou în autobuz. I se întâmplă des. Este emoționată de melodii pe care le uitase și pe care are de gând să le asculte pe YouTube, odată liniștită. Numai că, atunci când pleacă de la salon, se lasă prinsă de tot felul de lucruri – să cumpere lapte, să o sune pe mama – și nu face asta niciodată.

Pur și simplu

Închis din cauza unor sentimente diferite

Voi reveni poate peste o zi, o lună, un an

*În inima lui, în mintea lui.*⁷

7. *Tout simplement/ Fermé pour cause de sentiments différents/ Revierndrai p't-être dans un jour, un mois, un an/ Dans son coeur, dans sa tête* („Tout doucement“, text și muzică Jean-Paul Dréau © Chappell Sa/Max Music SARL).

Bărbatul deschide ochii, îi zâmbește. Face și ea la fel înainte de a-și lăsa capul în jos. Acesta, chiar și după trei ani, tot ar face-o să-l dorească...

Și apoi sosește doamna Habib, iar *Tout doucement* cedează locul unei reclame pentru Leclerc.

Jacqueline își șterge picioarele pe covorașul de la intrare.

— Crucea farmaciei s-a desprins, atârnă la capătul unui fir, e ceva....

Își dă seama că nu cunoaște persoana pe care o coafează Clara, în plus, e un bărbat. O schimbare se produce instantaneu: ea intră în modulul *Bărbat în salon*. Se duce să-și bage haina în dulap, cu o ținută demnă, și se întoarce mângâind spătarele scaunelor de parcă ar fi expresia unei senzualități ireprimabile. Nu-i a bună.

Când Clara a terminat, bărbatul se ridică, și ea devine din nou o străină pentru el. În acel moment, doamna Chicheportiche sosește împreună cu nepotul ei, Ferdinand. Este miercuri, l-a luat după lecția de trombon și îl duce *la coafor*. Clara le ia paltoanele și se duce să le pună în dulap. Când s-a întors, bărbatul a plecat deja. Nu a lăsat bacșiș. Este puțin dezamăgită. Nu pentru bacșiș, ci pentru că nu-l va mai vedea. Îl instalează pe Ferdinand și, în timp ce piciorul activează pedala care ridică scaunul, privirea îi este atrasă de un obiect de pe raft. O carte, uitată de bărbat. În colecția „*Livre de poche*“. Nu-i vine să iasă să-l prindă din urmă. Cartea îi va oferi un bun motiv să se întoarcă la salon. Apoi își dă seama că, dacă doamna Habib o observă, va fi bucuroasă să alerge după el pentru a i-o returna. Atunci se apropie de raft, deschide sertarul și pune acolo cartea la fel de natural ca și cum ar fi un pieptene sau o foarfecă. Jacqueline nu a văzut-o, o ascultă pe bătrâna Chicheportiche vorbindu-i despre o căsuță pe care tocmai a moștenit-o. *Cu glicină*

deasupra ușii, așa cum mi-am dorit întotdeauna.

Clara se simte mai bine. Cu această carte în sertar, e ca și cum bărbatul încă ar mai fi acolo. Trece o mână prin părul lui Ferdinand, apoi i-o pune pe umăr. Se schimbă Ferdinand, se împlinește, capătă încredere. Cel puțin în aparență. Când îi răspunde la întrebări, obrazii lui încă se îmbujorează.

Abia mai târziu, deschizând sertarul ca să ia ceva de acolo, găsește cartea de care uitase. Se gândește din nou la bărbat, la misterul lui, la nervozitatea lui grațioasă. Nu se mai întorsese la salon. Dacă lăsase cartea intenționat? Privește titlul și coperta. O femeie într-o rochie frumoasă de muselină și un băiețel cu obrajii trandafirii. Un detaliu dintr-un tablou vechi. O deschide, o răstoiește, observă o pagină cu colțul de sus îndoit. O frază fusese subliniată cu un pix albastru. *Ai un suflet frumos, de o calitate rară, o fire de artist, nu o lipsi de ceea ce îi trebuie.*⁸

8. Swann, I, *Combray*, p. 98. Pentru citatele din Marcel Proust, am folosit următoarele volume: Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*. Swann, I, *Combray*, II, *O iubire a lui Swann*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1987; Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*. *La umbra fetelor în floare*, I, *În jurul doamnei Swann*, II, *Nume de ținuturi: Ținutul*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1988; Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*. *Guermites*, I, II, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1989.

Va strecura cartea în geantă. Acolo va rămâne până luna următoare când, punându-și lucrurile în ordine și înainte de a fi distrasă de vizita vecinei, o va lăsa pe masa din sufragerie. În dimineața următoare, volumul îi va atrage atenția lui JB care, intrând în cameră cu castronașul lui de Chocapic, o va înhăța în trecere, va citi titlul, numele autorului, detaliul tabloului de pe copertă, nu va simți nimic deosebit și o va pune mai încolo, la un capăt al măsuței. Câteva zile mai târziu, motanul o va da jos, aterizând stângaci după o săritură de pe canapea, cădere care îl va face să părăsească încăperea de parcă acolo s-ar fi aflat un mitralior nebun. În aceeași seară, Clara va lua cartea de jos și o va pune în biblioteca de pe hol, pe același raft cu *Chemarea Îngerului* și *Fata de hârtie* de Guillaume Musso, *Medicina mea naturală* de dr. Fabrice Visson, *Înghețat* de Bernard Minier, *Eu, Zlatan Ibrahimović* de Zlatan Ibrahimović, *Secretul* de Rhonda Byrne (cadou de la Anaïs, prietena din copilărie a Clarei), *Cele mai frumoase treizeci de trasee de drumeții din Burgundia* (cadou de la tatăl ei), *Trei săruturi* de Katherine Pancol, *Berbec, horoscopul tău zilnic*, edițiile 2011, 2013, 2015, 2016, 2018, precum și o duzină de manga de Akira Toriyama, foarte apreciate de JB. Cartea va rămâne acolo exact cinci luni, douăzeci și nouă de zile, două ore și patruzeci și șapte de minute.

Este o duminică de martie, la mijlocul după-amiezii. Se trezește din somnul de după masa de prânz. Zăpada a încetat să cadă, dar își reflectă albeața pe tavanul camerei, e destul de drăguț. Pe puful din fața canapelei, pisica o privește de parcă ar spune *Cine ești și ce cauți în casa mea?* Apoi cască de-i trosnesc fălcile. JB ajută un prieten să se mute de azi-dimineață, așa că prânzul la părinți a fost anulat.

Profită de singurătate și face o baie, apoi își sună mama. După aceea, scoate o plăcintă cu pui și ciuperci din congelator pentru cină și își face un ceai. În timp ce apa fierbe, primește un mesaj de la JB (*Ne întoarcem la Sevrey, terminăm diseară târziu*) și răspunde cu două emoticoane (un biceps contractat, un sărut). Deschide pagina de Instagram, pe care o închide foarte repede la loc, pune mobilul pe blatul de lucru și se uită pe fereastră, spunându-și că tare ar face dragoste. Zăpada, frigul, liniștea profundă trebuie să aibă o legătură cu asta. Ar face dragoste cu Jacob Elordi. Îl descoperise săptămâna asta într-un serial la care s-a uitat împreună cu JB. Cu fiecare dintre aparițiile lui pe ecran, ea se întreba dacă reușise să ascundă dorința pe care el i-o inspira. Întotdeauna i-au plăcut oamenii înalți, supli, aproape uscățivi. Ca acel client de la salon de acum ceva vreme. Nu i-a uitat mâinile lungi, degetele subțiri, și le imaginează cuprinzându-i talia. Îi vede din nou și gura, și-o imaginează întredeschisă, suflând un aer cald la câțiva centimetri de gura ei, nu știe de ce această imagine are un asemenea efect... Lăsase o carte la salon. O carte în colecția „Livre de poche“. Ce era oare?

II

MARCEL

În primul rând, nimic. *Nada, niente, nichts*. O primă propoziție la fel de cunoscută precum un slogan publicitar sau refrenul unui cântec pentru copii, și totul devine confuz. Cuvintele sunt furnici aliniate în fața ochilor ei. Este vorba despre Francisc I, despre Carol Quintul și despre metempsihoză. Francisc I este un rege al Franței. Carol Quintul este deja mai obscur. Cât despre *metempsihoză*, nu are cum să fi auzit cuvântul la salon sau din gura lui JB. Ce-i cu cartea asta?

Bea o înghițitură de ceai, își trage pledul peste picioare și reia lectura. Acolo, o propoziție îi cere socoteală ca o mână care îi face semn. *Îmi rezemam drăgăstos obrajii de frumoșii obraji ai pernei care, rotunzi și proaspeți, sunt asemenea obrazilor copilăriei noastre.*⁹ Imaginea o mișcă, și ceea ce urmează și mai mult. Este vorba aici despre o falsă bucurie. Un bărbat se trezește în patul său. Cum este suferind, se bucură când vede lumină sub ușa. E dimineată, va putea cere ajutor. Dar nu. De fapt, raza de lumină era produsă de o lampă cu gaz care tocmai fusese stinsă pe coridor. Este încă seară, a dormit doar câteva minute și va mai avea de suferit ore întregi...

9. Swann, I, *Combray*, p. 35.

Ea continuă, vrea să știe, este curioasă, mereu a fost. O altă propoziție o oprește. *Un om care doarme ține în jurul lui firul orelor, ordinea anilor și a lumilor.*¹⁰ Impenetrabil. Se încruntă, dar continuă, fără să mai fie mișcată. Cuvintele devin din nou furnici aliniate. Proust vorbește despre poziția corpului său în pat, despre brațul anchilozat, despre mobilele din jurul lui. Scriind atâtea cuvinte pentru a spune pur și simplu că nu reușește să doarmă: tipul ăsta are o problemă, trebuie să se caute.

10. *Ibid.*, p. 36.

Închide cartea, o aruncă pe canapea. Asta-i situația, mulțumesc. Cu siguranță sunt oameni cărora le place acest gen de lectură, ei îi place Jacob Elordi. Se întoarce de la fereastră, se gândește la ochii actorului, la expresia lui tristă de cocker, și apoi, în mod ciudat, de parcă ar fi durat ceva timp pentru a i se produce conexiunile neuronale, îi revine în minte ultima propoziție pe care a citit-o. Ea ridică cartea, găsește pagina, și apoi propoziția în cauză. *Totul se învârtea în jurul meu în întuneric, lucrurile, țările, anii.*¹¹ Și dintr-odată totul capătă sens. Această poveste este cea a unui bărbat culcat în pat, care pendulează între somn și veghe, vis și realitate, trecut și prezent. Ea recunoaște aceste stări de confuzie. Și ei i s-a întâmplat, în pragul somnului sau în secunde de la trezire, să nu mai știe dacă se află în acest apartament, în casa în care a copilărit sau în cea a bunicii, la Besançon.

Se ridică, se concentrează... El îi semnalează că a încheiat pendularea. Proust. În sfârșit, personajul cărții sale. Scrie asta la sfârșitul unui capitol: își va aminti viața lui de odinioară. Să se întoarcă definitiv în timp și, ca Alice căzând în fântâna care o duce în Țara Minunilor, să nu se mai întoarcă niciodată. *În căutarea timpului pierdut*. De ce să nu facă această călătorie? Trecutul a atras-o întotdeauna. Voalurile, rochiile lungi, trăsurile care treceau pe străzile pietruite. La bona ei în sufragerie, deasupra canapelei, se afla reproducerea unui tablou care probabil data din vremea în care a fost scrisă cartea. O femeie în picioare în bătaia vântului. Avea o fustă lungă albă și o umbrelă verde în mână, pentru a se proteja de soare. Clara se uitase atât de mult la această femeie, încât i se părea că o vede mișcându-se, ba chiar că întoarce capul în direcția ei, pentru a o privi în tăcere, cu ochii mijiți în negura depărtării. Ce ciudat, au trecut ani fără să se mai fi gândit la asta. Lectura a fost cea care i-a trezit această amintire, de parcă până acum ar fi fost ascunsă în spatele unui paravan pe care Proust l-ar fi dat la o parte cu infinită delicatețe.

Nu a citit decât douăsprezece pagini și știe deja cum vor evolua lucrurile între ei. Ține de ea să se agațe, să continue să înainteze, deseori în ceață, uneori pe întuneric, să nu se simtă ofensată de frazele cu digresiuni și de imperfectul subjunctivului, să se înarmeze cu răbdare și, dacă trebuie, cu un dicționar. Ține de el, în schimb, ca la intervale regulate, ori de câte ori se așteaptă mai puțin, să o uimească.

Cu cât citește mai mult, cu atât înțelege mai bine. El nu folosește cuvinte complicate, doar că frazele lui merg adesea *în altă parte*. Din clipa în care ea știe, în care a înțeles că el nu o abandonează, ci se va întoarce să o ia, totul merge de la sine. De fapt, ceea ce îl face atât de special este sensibilitatea lui. Nu suntem obișnuiți, în viața de zi cu zi, să *trăim* lucrurile astfel. Și tocmai pentru a te ridica la acest grad de finețe este nevoie de un efort din partea celui care îl citește. De întreaga lui atenție. Ceea ce înseamnă că nu poate citi Swann cu Rage Against the Machine în fundal. De exemplu.

Mai mult, de ce să ne-ascundem după deget, este destul de mândră: citește *În căutarea timpului pierdut*. Este capabilă de asta. Nu-i puțin lucru. Anaïs nu ar putea citi *În căutarea timpului pierdut*. Cât despre Nolwenn, nici nu poate fi vorba. Iar faptul că s-a întâmplat așa, în mod neprevăzut și doar din curiozitate, contribuie la sentimentul de triumf care crește în ea.

— Nu mâncăm și noi?

JB stă în fața ei. Motanul se uită la ea cu aceeași privire întrebătoare, și lui trebuie să-i fie foame.

— Este nouă și un sfert. Nu ți-e foame?

— Ba da, ba da...

Clara se întinde.

— Am scos o plăcintă, trebuie doar să o încălzesc.

— Mă ocup eu dacă vrei.

— Nu, o să fac și o salată la ea.

Se ridică.

— Oricum trebuie să mă mai și opresc la un moment dat.

În bucătărie, pregătește plăcinta, salata, apoi se strecoară pe scaunul de vizavi de JB, care îi povestește în amănunt despre mutarea lui Florian.

— ...Kangoo-ul era atât de lipit de zid, nu exagerez, nu puteai băga un deget...

Îi vede gura rostind cuvinte în timp ce mestecă, îi vede degetul arătător strângând firimituri de pe farfurie, vede cele două zgârieturi de pe antebraț, dar mintea ei este în altă parte, într-un sat numit Combray, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Acolo, în camera unui copil, la primul etaj al unei case cu bârne, se desfășoară o dramă sfâșietoare. Marcel, care cu siguranță are probleme cu somnul, odată băgat în pat, nu așteaptă decât un singur lucru: ca mama lui să vină să-l sărute. În acea seară, vizita inopinată a lui Swann, un prieten de familie, amână și mai mult momentul sărutului matern. Deoarece nu poate concepe să aștepte atât de mult timp, lui Marcel îi vine ideea să-i scrie mamei sale un bilet în care spune că trebuie să o vadă urgent și pe care i-l dă lui Françoise, slujnica, să i-l ducă. Aceasta tocmai a plecat cu misiva în mână, iar el așteaptă cu nerăbdare sosirea mamei sale...

— Nu o termini?

JB arată spre restul plăcintei din farfurie.

— Nu.

Nu-i e niciodată foarte foame seara. Împinge farfuria spre el. El înfulecă restul rămas de parcă nu ar fi mâncat de trei zile.

— Toate bune?

— Da, e în regulă.

— Ce-ai făcut azi?

Astăzi a început să citească o carte scrisă în urmă cu peste o sută de ani de către un bărbat care nu s-a dat niciodată jos din pat, o carte cu fraze interminabile despre care ea simte, dintr-un motiv care îi scapă din nou, că o va face mai puternică.

Este aproape ora unu când se oprește din citit. JB doarme lângă ea. Corpurile lor nu se ating, dar ea simte căldura pielii lui.

Reacția mamei lui Proust la cuvintele fiului ei a fost teribilă. Cea mai rea dintre toate. Nu-i nici un răspuns¹², i-a comunicat lui Françoise. Marcel era disperat, dar mai târziu lucrurile s-au întors în favoarea lui. După ce Swann a plecat, auzind-o pe mama lui pe scări, s-a dus în întâmpinarea ei. Tatăl lui urca și el, așa că s-au întâlnit cu toții pe coridor. Acolo, văzându-și fiul cât este de tulburat și împotriva tuturor așteptărilor, tata Proust i-a propus soției sale să petreacă noaptea alături de copilul lor.

12. Swann, I, *Combray*, p. 59.

Asta nu mai intră în ladă, mormăie JB în somn, înainte de a se răsuci și de a se pune pe spate. Clara se uită la aspectul feței lui cu gura întredeschisă, apoi se întoarce în partea cealaltă, stinge lampa, dar rămâne cu ochii deschiși.

Marcel ar fi trebuit să se bucure la ideea ca mama lui să-și petreacă noaptea în camera lui, dar nu. Ceea ce simțea acum era durerea ei, durerea pe care i-o provocase vederea fiului ei plângând, concesiile umilitoare pe care această durere o determinase să o facă. Această dovadă a slăbiciunii materne anula dinainte bucuria prezenței ei alături de el și orice sentiment de victorie personală.

Clara își împreunează mâinile sub bărbie, închide ochii și, instantaneu, se trezește în dormitorul de la Combray. Prin fereastră, îi vede pe părinții Proust care îl conduc pe Swann, apoi îi aude vorbind despre langustă și înghețată cu fistic și cafea. Când nu-i mai vede, se repede pe coridor, unde mama lui Marcel nu întârzie să apară, cu lumânarea în mână.

A ratat coborârea din autobuz la stația ei. Este prima dată când i se întâmplă asta. A coborât la De-Lattre-de-Tassigny în loc de Libération. Fiindcă autobuzul din cealaltă direcție trecea doar peste treisprezece minute, a făcut drumul înapoi pe jos și a întârziat la salon.

Toată noaptea a visat un clopoțel atârnat de poarta unei grădini, foșnetul unei rochii de muselină pe o scară, clopotnițe răsunând în liniștea serii. Se plimba într-un sat la amurg, avea un bilet în mână, care dispărea în clipa în care voia să-l trimită... În autobuz, și-a reluat lectura fără să știe că va citi un pasaj atât de captivant, încât a împiedicat-o să audă vocea înregistrată anunțând, prima dată pe un ton puțin mai interogativ decât a doua oară: *Libération... Libération*.

Marcel, acum adult, bea o înghițitură de ceai de tei în care tocmai a înmuiat o madlenă, și ceva extraordinar urcă în el, revine la viață. *Toate florile din grădina noastră, și cele din parcul domnului Swann, și nufერი de pe râul Vivonne, și oamenii din sat și din căsuțele lor, și biserica, și întregul Combray cu împrejurimile sale, toate acestea, căpătând formă și soliditate, au ieșit, oraș și grădini, din ceașca mea cu ceai.*¹³ Pasajul este atât de puternic, încât l-a recitat pentru a-i simți din nou savoarea, așa cum Marcel a băut ceai pentru a reînnoi senzația trezită de amintire.

13. *Swann, I, Combray*, p. 72.

Acest lucru este chiar adevărat, chiar așa. Micuța ei madlenă a ieșit la iveală acum câțiva ani, la liceu, în timpul unui curs de SVT¹⁴. Zilele însorite se întorseseră, mașina de tuns iarba trecea pe sub ferestrele deschise. Zgomotul motorului combinat cu mirosul de iarbă tăiată o cufundase într-o stare extraordinară de bine, de parcă o mână ar fi început să o mângâie pe cap. Și mai erau. Dacă acest zgomot și acest parfum aveau acest efect asupra ei, asta se întâmpla pentru că o trimiteau înapoi la un moment de plăcere din trecutul ei. La buna ei, în acest caz, care obișnuia să le servească o gustare de după-amiază copiilor aflați în grija ei. O felie de baghetă unsă cu unt, însoțită de o tabletă de ciocolată cu lapte. În timpul uneia dintre aceste gustări, când ea și alții erau așezați la masă în bucătăria doamnei Le Hennec, Clara auzise, pentru prima dată, mașina de tuns iarba trecând pe afară și simțise mirosul de iarbă proaspăt tăiată.

14. *Les Sciences de la Vie et de la Terre* („Științele vieții pe Terra“) este un curs de predare a biologiei, a geo-științelor și a materiilor conexe acestora.

La cursul de SVT îi reveniseră impresiile din copilărie. Ora gustării, parcă suspendată într-o după-amiază de jocuri și de mișcare, gustul ciocolatei cu lapte care se potrivea atât

de bine cu cel al baghetei, încât parcă ar fi fost inventate pentru a fi mâncate împreună. În autobuz, senzațiile de la curs reapăruseră. Primele zile calde ale anului, senzualitatea difuză, excesivă, aproape dureroasă care le însoțea, dar și plăcerea acestui curs ușor, susținut de un profesor simpatic, numele altor elevi, Estelle Joffre, Nathan Girardin... Această a treia experiență a fericirii a fost atât de puternică, încât s-a trezit adresându-se pasagerilor din jurul ei: *E o nebunie, experiența asta cu madlena care reînvie trecutul, ați avut-o și dumneavoastră?* Și atunci, de data aceasta, a auzit vocea înregistrată. *De-Lattre-de-Tassigny... De-Lattre-de-Tassigny.*

— Mama lui i-a pus o pastilă în ceai? Întreabă doamna Lopez, uitându-se la ea în oglindă.

— Nu, nu e nevoie de pastilă. Doar gustul ceaiului pe care îl bea la ea acasă îl face să-și amintească de cel pe care l-a băut la mătușa lui când era mic.

Pe deasupra ochelarilor, doamna Habib aruncă o privire în direcția lor, întrebându-se despre ce ar putea vorbi. Doamna Lopez a renunțat să mai înțeleagă ce spune Clara și se uită la propria ei reflexie în oglindă, de parcă ar spune *Nu-mi pasă dacă tipul ăsta a băut ceai la mătușa lui, la mama lui sau la regina Angliei, tot ce doresc este să fiu tunsă bine.*

Clara insistă:

— Cum vrea să revină la amintiri, bea din nou ceai, dar reușește din ce în ce mai rar. Cam ca atunci când te trezești din vis. Cu cât încercăm să ni-l amintim mai mult, cu atât reușim mai puțin, ați observat?

Tanti Lopez întoarce capul într-o parte, își privește profilul în oglindă și lasă să-i scape, în loc de răspuns:

— Aoleu, totuși nu prea scurt.

Magnific, plopul care închină furtunii *rugi și laude deznădăjduite*. Magnifice, *ultimele bubuituri ale tunetului rostogolindu-și cântul în tufele de liliac*¹⁵. Magnific, Marcel, care îmbrățișează vântul pentru că este aerul pe care îl respirase iubita lui, la câțiva kilometri distanță. Și *lumina portocalie ce emană din silaba „antes”*¹⁶ a numelui *Guermantes*; *luna furișă, fără strălucire*, pe cerul după-amiezii, *ca o actriță în așteptarea orei când trebuie să joace*¹⁷; *interesul lecturii, magic ca un somn adânc*¹⁸. De fiecare dată, ea subliniază propoziția sau, în dreptul ei, desenează o inimă mică pe margine.

15. Swann, I, *Combray*, p. 161.

16. *Ibid.*, p. 177.

17. *Ibid.*, p. 155.

18. *Ibid.*, p. 106.

JB tocmai a petrecut trei sferturi de oră revăzând fotografiile pe mobil înainte de a-l pune pe noptieră și de a se ghemui lângă Clara. Ea știe că urmează să vorbească, și asta o deranjează pentru că citește paginile deosebit de captivante dedicate iubirii tumultuoase dintre Swann și Odette, gelozia lui, minciunile ei. Această carte cere un anumit angajament, creează o relație atât de puternică, exclusivă cu cititorul ei, încât acesta din urmă poate avea cu ușurință impresia că toți din jurul lui s-au coalizat pentru a-i strica plăcerea. În orice caz, asta i se întâmplă ei, care visează să meargă să petreacă zece zile la țară, singură, și să nu facă nimic altceva decât să citească Proust.

Cu capul lipit de umărul ei, JB se uită o clipă la carte înainte de a spune:

— Îți place mult, nu-i așa? Citești tot timpul.

Ea își întrerupe lectura, renunțând temporar să afle reacția Odettei, pe care Swann tocmai a întrebat-o dacă, după cum a auzit, s-a culcat cu femeii.

— Îmi place enorm.

— Crezi că și mie mi-ar plăcea?

— Nu-mi dau seama, cred că nu, dar nu se știe niciodată.

— Ce spune acolo?

Este tentată să răspundă *Totul*, dar ar fi cam vag.

— E greu de rezumat.

— Haide, spune el, punându-i mâna pe burtă sub pătură. Mă interesează.

Ea îndoaie colțul paginii patru sute nouă și închide cartea.

— Deci, la început, Marcel, mă rog, eroul cărții, se află în pat, nu poate dormi și își rememorează trecutul. În primul rând, copilăria, când mergea la Combray, la mătușa lui. Ei bine, ea e o femeie oribilă, își petrece zilele în pat privind pe fereastră, dar lui nu-i pasă, el nu face altceva decât să se plimbe. Așa că povestește tot ce vede în timpul plimbărilor sale, florile, peisajele, le descrie într-un mod extrem de detaliat. La început e ciudat, dar foarte repede înțelegi că, dacă dă toate aceste detalii, este pentru că simte totul, vede totul. E un adevărat geniu, de fapt. Vorbește și despre oamenii din jurul lui. Despre Swann, un tip care îi vizitează. Și despre Françoise, slujnica. Deci pe ea o ador. Este foarte directă și, în același timp, greșeste cuvinte. Gătește foarte bine, face o vită în aspic, de-ți vine să ceri rețeta... Pe scurt, așa începe, la țară, și apoi, schimbare de decor, ne aflăm la Paris, într-un salon. Nu un salon de coafură, nu. Pe atunci, un salon însemna doar oameni care se adunau ca să asculte muzică sau să nu facă nimic, doar să vorbească, să vorbească despre alți oameni, în general, să spună lucruri rele despre ei. Salonul cu pricina este cel al doamnei Verdurin. I se spune „Patroana“, dar este ridicolă, ca toți oamenii care vin la ea acasă. De exemplu, când râde, cum nu mai vrea să deschidă gura de când i se dislocase maxilarul de atâta râs, se apleacă în față și își ascunde capul în mâini. Mai e și un tip, nu

știu cum îl cheamă, care, când aude pe cineva vorbind despre culoarea albă, țipă *Alba de Castilia!*¹⁹, chiar așa, gândindu-se că asta îl face să pară deștept, când de fapt, nu are nici o legătură, e pur și simplu un prost. Așa... nu mai știu ce să zic... Ah, da, la Verdurin, îl găsim pe Swann. Dar locul lui nu e acolo, el e mai presus de toți acești oameni, are clasă, înțelegi. De fapt, el merge acolo pentru a fi cu Odette, care îl obsedează. Vrea să știe ce face ea când nu e cu el, o caută în toate restaurantele din cartierul ei, se duce să se uite pe fereastra ei. Și ce e atât de ciudat este că, prima dată când o văzuse, nici măcar nu o plăcuse. I se păruse urâtă și chiar simțise că îi ascunde chestii. Și apoi tipa spune cuvinte în engleză când vorbește, gen *lunch* în loc de prânz, e superenervant. Și, de fapt, pentru că ea îi scapă, el devine obsedat de ea. E foarte tare ce spune asta despre iubire, dacă stai să te gândești. Spune că dragostea nu este o chestie care cade de sus peste noi, pur și simplu, ci că noi decidem să iubim. Că decidem să iubim ceea ce nu avem, pentru că nu avem.

19. Alba de Castilia (1188–1252), soție a lui Ludovic VIII și mama lui Ludovic cel Sfânt.

Ea se oprește, considerând că ar putea fi mult pentru această oră târzie. JB nu reacționează. Ea apleacă în jos capul, îi vede pleoapa închisă, și pieptul coborând și ridicându-se. Doarme, bineînțeles. Probabil abandonase lupta când ea evoca detaliul, precizia descrierilor proustiene.

S-a întâmplat așa. La sfârșitul unui capitol, ea a închis cartea și le-a privit cu atenție pe tinerele în rochii albe, întinse în iarbă pe coperta ei, lucru pe care nu și-a făcut niciodată timp să îl facă până acum. I s-a părut fermecătoare această carte, așezată pe pledul din mohair muștar care îi acoperea picioarele (era pe terasă, la sora ei, în Louhans) și i-a făcut o fotografie pe care a postat-o pe Instagram, după ce a aplicat filtrul Juno și a asociat hashtagurile *marcelproust*, *alarecherchedutempsperdu*, *alombredesjeunesfillesenfleurs* și roman.

Pe la ora zece seara, a revenit pe Instagram. Fotografia ei primise zece *like*-uri. Prin comparație, cea mai populară fotografie a ei, cea a motanului care se refugiază în geanta de sport a lui JB și-i rămâne doar capul ieșit în afară, obținuse o sută nouăzeci și trei.

Doamna Bozonnet trece pe la salon să-și anuleze programarea de după-amiază. I se făcuse rău la Carrefour, au dus-o cu ambulanța la spital, unde așteaptă să fie consultată... Dar asta n-are nici un sens. Clara întoarce capul spre casa de marcat. Nu doamna Bozonnet venise să anuleze programarea, ci soțul ei. Au exact aceeași voce pițigăiată, șovăitoare, *care se scuță*.

Lorraine își face apariția în salon, triumfătoare. RMN-ul pe care l-a făcut indică faptul că nu are o tumoră pe creier. Doctorul Maître i-a explicat că probabil suferea de crize de anxietate *nu știu cum* (nu și-a amintit cuvântul) și i-a recomandat să consulte un psihanalist, pentru a încerca să înțeleagă cauzele. Așa că acum caută un psihanalist, ceea ce, în regiune, este o adevărată provocare. Mai ales că își dorește unul *care să lucreze cu Casa de Asigurări (mai rambursez trei credite!)*... Nu s-a mai văzut vreodată o femeie atât de fericită să afle că suferă de atacuri de anxietate paroxistică.

Ceea ce apreciază cel mai mult la el este ritmul pe care i-l impune. Necesită lentoare, dar și vigilență, este absolut special. De câte ori, în timpul lecturii, mintea ei n-a părăsit cuvintele pentru a se lansa într-o listă de cumpărături sau a rememora o conversație pe care a avut-o în timpul zilei la salon... Lentoare și vigilență, relaxare și concentrare. Proust este yoga ei.

A-l citi temeinic înseamnă și a nu ezita să sari peste pasaje. Ea trece câteodată și peste cinci pagini înainte de a relua lectura la începutul unui nou capitol. Având în vedere cele peste patru mii de pagini în total ale *Căutării*, trebuie să existe o marjă. Face asta fără nici o strângere de inimă, sigură că până și Marcel, dacă ar mai citi astăzi cartea, ar găsi-o uneori prea lungă.

Având în vedere vârsta medie a clientelor fidele de la Cindy Salon, nu este neobișnuit să mai moară câte una. Când află de asta, doamna Habib oftează, apoi scoate fișa clientei în cauză din micul ei turnichet, o rupe în patru bucăți pe care le depune în coș (dacă le-ar arunca acolo i s-ar părea o lipsă de respect). Vestea se răspândește în salon, și atmosfera este cam apăsătoare timp de două-trei ore înainte ca viața să-și reia cursul normal. În cazul doamnei Da Silva, pentru că era cea mai veche clientă, Jacqueline a ținut să meargă la înmormântare. Cum se oprise la salon în drumul ei spre ceremonie, s-a putut constata că scosese la înaintare toată recuzita: mantilă din dantelă de Calais, rochie de catifea neagră împodobită cu un pandantiv reprezentând Fecioara și Pruncul, ochelari negri în stil Jackie O. Nu ar fi fost mai elegantă de atât nici la înmormântarea unei infante din Portugalia.

Claudie Hansen intră pe primele măsuri din *Coup de soleil* de Richard Cocciante. Clara o întâmpină. Doamna Habib, invitată la o nuntă, și-a luat liber sâmbătă. Patrick este acolo. Nolwenn, ocupată să îndrepte părul doamnei Rinaldi, nici măcar nu ridică capul.

Este mai relaxată decât la vizita precedentă, dar arată mai puțin bine. De parcă trecerea timpului nu a învățat-o să fie femeie. Părul ei lipsit de formă arată ca niște căpătăie de sfoară care cad de fiecare parte a feței, făcând-o să pară imensă. Este machiată, dar nu așa cum ar trebui, claviculele îi ies în evidență, iar balerinii îi accentuează lungimea labelor picioarelor. Privind-o, nu vezi o femeie, ci o ființă pe care dezacordul dintre cele două sexe ale ei o epuizează. Și totuși, acel zâmbet...

După șamponare, Clara îi cere părerea lui Patrick, care îi răspunde fără să se întrerupă din coafarea doamnei Castaneda, cu peria și uscătorul:

— Aș face niște șuvițe și, ca să ascund puțin fruntea, un breton fin. Apoi, coafat din perie, și dacă tot e prea plat, de ce nu o ușoară ondulație, dar nu înțepenită, ceva discret, cum i-am făcut sâmbăta trecută lui Anne-Gaëlle.

Cam asta avea în cap și Clara. Îi vorbește despre asta lui Claudie, care se uită la ea în oglindă, punctând fiecare dintre propozițiile ei cu *De acord... De acord...* Totul îi convine. Și nimic nu este mai important decât asta, spune privirea ei. Ceea ce contează este să fii acolo. Se instalează comod în scaun, își încrucișează picioarele uriașe și nu se mai mișcă. Roch Voisine a preluat locul lui Richard Cocciante.

Nu am vrut să cred

Că într-o zi iubirea ta

*Va face cale-ntoarsă.*²⁰

20. *J'ai pas voulu croire/ Qu'un jour ton amour/ Ferait demi-tour* („Avant de partir“, text Yves Decary, muzica Germain Gauthier © RV International Éditions/Éditions Bloc Notes/Peermusic France).

— O, nu se poate! spune ea, înălțându-se în scaun. Citiți asta?

Este vorba despre *În umbra fetelor în floare*, pe care Clara o pusese pe raft când s-a întors de la masa de prânz.

— Cartea asta mi-a salvat viața! spune Claudie, apucând cartea.

Gura Clarei schițează un zâmbet copilăresc. Dacă ar avea ochii la spate, ar vedea-o pe Nolwenn, surprinsă de acest schimb neobișnuit de cuvinte, cum ridică încet capul.

Claudie întoarce cartea, parcurge coperta din spate, o întoarce din nou.

— Minunea asta! Unde ați ajuns?

— La început. Când se joacă cu Gilberte.

— În grădina Champs-Élysées.

— Exact.

Clara pare să ezite, apoi se apropie și șoptește:

— În plus, la un moment dat, nu sunt sigură că am înțeles. Se joacă de-a v-ați-ascunselea cu Gilberte, cade peste ea și, cum să spun...

— Simte plăcerea! Absolut!

Vocile tac în jurul lor. Patrick chicotește. Pare că până și Roch Voisine cântă mai puțin tare.

Claudie așteaptă ca zgomotul să înceapă din nou și să spună:

— În *căutarea timpului pierdut* este o carte foarte organică. Vorbește mult despre corp, despre piele. Proust descrie hainele cu atâta precizie ca să simțim corpurile dedesubt. Corpuri muncite de dorință. De aceea personajele lui au adesea obraji roșii.

Clara încremenește, surprinsă de ceea ce aude din gura unei șoferițe de autobuz școlar, care continuă:

— Se duce la Balbec, o să vedeți, acestea sunt pagini minunate... Este prima, sau ați citit și altele?

— Am mai citit *Swann* înainte. Dar dumneavoastră?

— O, am citit toată *Căutarea* de multe ori! Și recitesc fragmente în mod regulat. Proust chiar mi-a salvat viața, este perfect adevărat. Vă voi povesti într-o zi.

Încet, de parcă valul acestei fericite surprize încă mai trecea prin ea, a pus cartea acolo de unde o luase. Apoi se așază comod în scaun, o privește atent pe Clara în oglindă și spune:

— Îmi dădusem eu bine seama că nu erați ca restul.

Cu Proust, are impresia că vede totul. Inevitabil, din moment ce îi arată lumea vizibilă în detaliile ei infinite, și o alta, în spate, ascunsă, dar vastă și puternică, care își impune legea, voința ei asupra celei dintâi: realitatea psihică, psihologică a ființelor. Și asta nu este tot. Inițiind-o în principiul memoriei involuntare, de parcă i-ar fi pus mâinile pe umeri și ar fi făcut-o să se întoarcă ușor, i-a îmbogățit punctul de vedere, adăugând o dimensiune pe care ea o ignorase până atunci, aceea a timpului. Trecutul, apărând brusc în prezent, nu se prelungește acolo? Amintirea nu are mai multă realitate decât episodul pe care îl povestește? De ce se pare că pe măsură ce îmbătrânim ne amintim din ce în ce mai bine?

Ce cadou. Se gândește într-o dimineață când o aude pe Nolwenn vorbind cu o clientă despre *Les Marseillais à Dubaï* ²¹. Timpul petrecut citind Proust este timp câștigat, furat de inteligență și nu *de la* ea.

21. *Marsiliezii în Dubai*, un reality-show TV.

— Clara, aş vrea să discutăm.

— E totul în regulă, Jacqueline?

— Da, da, doar că... E vorba despre doamna Lopez. Tocmai a sunat să facă o programare şi a cerut să fie coafată de Nolwenn.

— Nolwenn? Dar eu o coafez pe doamnă Lopez.

— Despre asta e vorba. Cred că nu a fost mulţumită ultima dată.

— I-am făcut acelaşi lucru ca de obicei şi ultima dată.

— Nu are legătură cu coafura. Ultima dată, te-am auzit spunându-i povestea unui tip care bea un ceai care îl trimite înapoi în trecutul său.

— O, da, nu, i-am spus povestea micuţei madlene a lui Proust. Ea nu o ştia.

— Îl citeşti pe Proust?

— Da, mă rog, atunci citeam *Swann*. Acum, *La umbra fetelor în floare*.

— Dar de ce?

— *De ce?*

— Te pregăteşti pentru un examen?

— Nu, este doar de plăcere. L-aţi citit?

— Da, de fapt, nu, dar este exact ca şi cum l-aş fi citit.

— Ar trebui, sunt sigur că v-ar plăcea.

— Cu siguranţă. Până una-alta, cred că asta i-a dispăcut doamnei Lopez. Mi-am dat seama după figură că nu se simţea în largul ei. Ar trebui să nu le vorbeşti despre asta clientelor, probabil le creează complexe.

— Am vorbit despre asta cu Claudie şi nu i-a creat complexe, ba chiar mi-a propus să vin la ea acasă să vorbim mai pe larg.

— Claudie?

— Hansen. Şoferiţa autobuzului şcolar. Spune că Proust i-a schimbat viaţa.

— Dar nu o vei coafa, nu?

— Nu, nu vă faceţi griji. Nu mă duc acolo să fac asta şi, în plus, adoră să vină aici. Tot ce vom face este să vorbim despre Proust la un ceai.

Povestea lui Raymonde,
continuare

M-am dus la magazie într-un moment în care știam că e plecat și mi s-a confirmat că își petrecuse noaptea acolo. Găsise o pătură în garaj și dormise pe ea. Iar seara, prin fereastra bucătăriei, l-am văzut întorcându-se. M-a durut că a dormit în magazie, dar de fiecare dată o vedeam din nou pe chinezoaică sărind într-un picior ca să-și pună chiloții, și asta mă făcea să nu cedez. La rândul lui, nici el nu încerca să vorbească cu mine, bănuia că nu sunt pregătită sufletește, iar timpul trecea așa, eu, în casă, el, în magazie, fără să ne adresăm un cuvânt. Uneori, îl vedeam plecând sau întorcându-se. Când privirile ni se încrucișau, întorceam imediat capetele. Noaptea, îl auzeam intrând în casă. Se ducea la frigider și se servea, lua brânză, șuncă, ca un șoricel. Sau căuta unelte în garaj. A trecut o lună, aș zice, și într-o zi vine la mine. Ascultă, Raymonde, nu se mai poate, nu sunt câine, trebuie să mă primești înapoi. Cum mă gândisem mult la acest moment, aveam un răspuns pregătit. Vreau să te întorci cu o condiție. Să mă lași mai întâi să fac un lucru. S-a aruncat la picioarele mele. Orice! mi-a spus el, strângându-mi picioarele atât de tare, încât era cât pe ce să cad... O, nu am pierdut deloc timpul. A doua zi dimineață, vremea era frumoasă, îmi amintesc, am ieșit din casă la ora zece și am plecat spre Saint-Marcel. Acolo, mă opresc în fața măcelăriei lui Blériot. Nu mă simțeam deloc în largul meu. Inima mi-era pe punctul de a exploda, abia mă țineam pe picioare. Mă uit înăuntru, văd că Bernard, măcelarul, este singur. Nici picior de client și nici ucenicul nu era acolo. Este o șansă pe care nu trebuie să o ratez, îmi zic în sinea mea, și intru. Bernard mă întâmpină: Ah, Raymonde, ai picat la fix, am cap de vițel, o să-ți placă. Cum nu-i răspund nimic, mă întrebă dacă s-a întâmplat ceva. Da, da, pur și simplu vreau să te întreb ceva, care nu e ușor de întrebă. El a spus: Iote-te la ea, așezându-și mâinile bine depărtate pe blatul de lucru. Dă-i drumul. Îl privesc drept în ochi și încep: Bernard, știi de cât timp ne cunoaștem? Întrebarea îl surprinde atât de tare, încât nu are nici o reacție. Treizeci și șapte de ani, zic eu. După treizeci și șapte de ani de când cunoști pe cineva, ai încredere în el, nu? El întoarce capul într-o parte fără să-și ia ochii de la mine. Raymonde, mă îngrijorezi, ce se întâmplă? Așa că îmi iau inima în dinți și încep: Se întâmplă că mi-ar plăcea să petrec o noapte cu tine. Doar o noapte. După care, promit, nu-ți voi mai cere nimic.

Proust nu e greu, e diferit.

Dar, sigur, ar putea totuși să aibă mai multe alineate.

Între timp, între călătoria cu autobuzul, pauza de prânz și ora de culcare, își citește cele treizeci de pagini în fiecare zi. Proust nu este Harlan Coben și, având în vedere ritmul de lectură pe care îl impune, putem vorbi de o performanță, mai ales pentru o persoană activă.

— Cred că mă duc să mă întind.
— Ce s-a întâmplat? o întreabă mama.
— De la ceva ce ai mâncat? întreabă și tata.
— Sunt indispusă, spune ea, masându-se pe burtă.
— Ești un pic schimbată la față.
— Nu vii la o plimbare?
— Nu, tată, trebuie să mă întind.
— Păcat, în sfârșit e vreme frumoasă.
— Yves, nu insista. Știi foarte bine că ea a avut întotdeauna cicluri dureroase.
— Mami...
— Trebuie să spui lucrurilor pe nume.
— Totuși erai bine azi-dimineață, spune JB.
— Tocmai mi-a venit.
— Vrei să ne întoarcem acasă?
— Nu, e în regulă, mă duc să mă întind. De ce să nu profitați de vremea bună de afară?

Odată ajunsă în cameră, își dă seama că a uitat esențialul. Se întoarce în sufragerie, unde mama ei spune o poveste pe care a auzit-o de o sută de ori, aceea a unei foste colege de serviciu al cărei ciclu îi provoca atât de multă suferință, încât, pentru a acoperi durerea, se pișca de brațe până își făcea vânătăi. Clara și-a luat geanta, făcând o mutră de om căscat. Întoarsă în dormitor, îndreaptă pernele, se așază în pat, își ia sacoșa de unde scoate *La umbra fetelor în floare*. În clipa aceea, îi scapă un oftat lung de plăcere.

Avusese ciclul acum zece zile. Numai că nu-și putea imagina să-și mai asculte părinții și pe JB dezbătând avantajele carnetului de economii tip A în comparație cu asigurarea de viață, și cu atât mai puțin să-i însoțească în timpul plimbării cu pas domol care va urma, în timp ce baronul de Charlus tocmai a apărut în *Căutare*, ca o muscă mare care aterizează pe un bulgăraș de mozzarella.

A observat deja, că, în ultima parte a călătoriei ei cu autobuzul, cea de după podul vechi, îi vin cele mai bune idei, cele mai pertinente, cele mai constructive – fără îndoială pentru că creierul ei își dă seama că nu îi mai rămâne decât un scurt moment de libertate.

Nici în această dimineață nu se întâmplă altfel. Când autobuzul termină de traversat râul Saône, scoate ochii din carte și își dă seama de asta: sensibilitatea la cuvinte, la precizia lor, la muzica lor, tot ceea ce caracterizează dragostea ei la prima vedere pentru această operă și pentru autorul ei, a existat întotdeauna în ea. Aceste predispoziții ale ei pur și simplu nu au avut obiect, ca un pământ rămas nedefrișat, până când ea nu a deschis această carte.

De altfel, nu este chiar așa. Dacă te gândești bine, ea a dat peste această carte, dar ar fi putut la fel de bine să se îndrăgostească de șah, de cultivarea copacilor bonsai sau de crearea de parfumuri. Ceea ce preexista în ea era locul pentru o pasiune captivantă și exigentă. Inteligentă.

Începutul lui *Guermantes*, care povestește mutarea familiei Proust într-un apartament care făcea parte din palatul Guermantes, este o lovitură neașteptată. Ea nu mai voia să plece din celălalt, mai ales din bucătăria lui Françoise, se temea că povestea o va duce în altă parte. Citind aceste pagini, s-a întâmplat ceva puțin magic care, pentru prima dată, a făcut-o să creadă că romanele ar putea fi mai bune decât viața.

— Nu mă încadram în nici o categorie. Toată lumea se încadra, am încercat și eu, dar n-a mers, mi se părea că sunt o mătă careia i se cere să rezolve o ecuație cu două necunoscute. Am ajuns să mă urăsc, și apoi m-am simțit epuizată. Este obositor să nu poți fi cine ești. Am scris o scrisoare în care explicam toate acestea, am înghițit un tub de Lexomil cu Cointreau, m-am întins pe pat și am adormit. Dar mama mea, cu care vorbisem dimineața, bănuise ceva. Deși locuia la șase sute de kilometri depărtare, a trimis echipajul de pompieri să-mi spargă ușa și m-am trezit la spital, foarte nemulțumită că sunt încă în viață. O fostă iubită m-a vizitat acolo. Nu mai eram împreună, dar încă ne vedeam. Era librăreasă în Yonne, acolo de unde era Colette, și de ani de zile mă cicălea să-l citesc pe Proust. De data asta adusese un exemplar din *Swann*. Îmi amintesc că pe copertă era o acuarela destul de urâtă cu un cap de băiețel, o ceașcă de ceai și madlene. Am deschis cartea într-o dimineață, o frumoasă dimineață de toamnă în parcul spitalului, și a fost o încântare. Totul mi-a vorbit imediat. Acea delicatețe, acel simț al frumosului. Acel om pe care fragilitatea sa l-a forțat să trăiască în izolare, care a dedicat pagini întregi momentelor când adormea sau descrierii unui tufiș de păducel. El avea la fel de puțin loc în lume ca și mine. Nu mai eram singură. Eram salvată.

Casa lui Claudie seamănă cu ea. Din lemn, la un singur nivel, dă senzația că nu a fost făcută deodată, ci în timp și puțin la întâmplare, cu încăperile ei așezate acolo unde nu te-ai fi așteptat (va mărturisi mai târziu că ea a construit o bună parte din ea). Camere largi, prin care era plăcut să treci și să locuiești, cu canapele, fotolii și perne din belșug. De asemenea, pisici care, spre deosebire de altele, se lasă mângâiate și chiar răspund atunci când li se vorbește. În aer, miros de portocale și cedru, la ferestre, perdele galbene, ai putea la fel de bine să fii într-un canion de la marginea Los Angelesului la începutul anilor șaptezeci.

Așezată între două perne mari acoperite cu țesătură din cașmir brodat, cu picioarele îndoit sub ea, Claudie radiază într-un pulover mare cu romburi, care arată ca o rochie scurtă. Clara a înțeles că, pentru ea, problema seducției nu se pune – să-și spună că este femeie pare să fie suficient pentru starea ei de bine. Un câine mic de rasă nedefinită, cu o problemă la un ochi, stă ghemuit lângă ea. Cu capul așezat pe labele din față, privește în gol în timp ce așteaptă să-l ia somnul.

— Cu cât îl citești mai mult, cu atât îți place mai mult, ai observat?

— Așa este, spune Clara. Pentru că înaintăm în ritmul nostru. La început, pățim așa, *Nu înțeleg, această propoziție ar fi trebuit să se oprească și totuși continuă*, dar asta se întâmplă pentru că am citit-o prea repede, e o greșeală. Trebuie să ai răbdare, să faci pauze. Acum, când îl citesc, am impresia că îl aud vorbind cu mine.

— O adevărată proustiană... Și umorul lui, ai observat cât de amuzant este?

— Da! Este foarte vizual, suntem într-adevăr într-un film uneori. Când coboară din

trăsură pentru că a văzut o fată pe trotuar și dă peste doamna Verdurin, care crede că a venit în fugă după ea.

— E extraordinar! O să vezi, e din ce în ce mai amuzant. Ai început *Guermantes*?

— Da, am citit începutul, care mi-a plăcut, dar m-am oprit să recitesc *O iubire a lui Swann*. Nu știu de ce am avut iar chef de ea.

— Așa se întâmplă cu o mare carte. Simțim adesea nevoia să ne întoarcem. Fără îndoială, pentru a fi siguri că nu am ratat nimic. În orice caz, o să te bucuri de *Guermantes*, e plin de scene de salon comice.

Ca și cum ar fi reacționat la acea ultimă remarcă, cățelul ridică scheunând capul, se dă jos de pe canapea și începe să alerge. Clara se întoarce și îl vede țopăind de bucurie în jurul unei femei care tocmai a intrat în cameră. La vreo șaizeci de ani, ochelari rotunzi, păr cărunt, în dezordine.

— Clara, ți-o prezint pe Michèle, spune Claudie, dându-și jos picioarele. Soția mea. Nu cred că v-ați cunoscut.

E adevărat, Claude avea o soție. Clara lăsase aceste informații deoparte, presupunând că s-au despărțit când Claudie s-a transformat...

— Ce drăguță sunteți, îi spune Michèle, atingându-i capul. Deci dumneavoastră sunteți coafeza care îl citește pe Marcel Proust? Va trebui să-mi explicați cum faceți asta. Eu nu am putut niciodată. Pentru mine este un somnifer instantaneu.

— Ea nu îl vede decât ca pe un scriitor monden, spune Claudie. Îi tot repet că nu este așa...

— Ceea ce mă deranjează este că stătea la căldurică în patul lui, spunându-și poveștile cu ducese, în vreme ce o întreagă generație era secerată prin tranșee.

— Era astmatic, abia de se putea târî din pat până jos! Și nu mai vorbesc despre hipersensibilitatea lui. În sfârșit, Michèle, clinchetul unei linguri lovite de un pahar îl putea face să leșine, cum ai fi vrut să fie mobilizat? În schimb, a adus un serviciu omenirii scriind o capodoperă a literaturii universale.

Clara se uită la ele, când la una, când la alta, ca la tenis.

— Ar fi putut măcar să vorbească despre asta, a spus Michèle.

— Despre ce?

— Despre război. Și condițiile de viață ale muncitorilor de atunci, ale copiilor care erau trimiși la fabrică.

— Război? Vorbește despre asta! În *Timpul regăsit*. Și pentru condițiile de viață ale muncitorilor, îi ai pe Zola sau Louise Michel, care fac asta foarte bine. Acestea fiind spuse, cred că, dacă Proust ar fi fost sărac, nu ar fi scris o carte cu totul diferită. Cred că ar fi observat aceeași meschinărie, aceeași ipocrizie.

— Are răspunsul la toate, îi spune Michèle Clarei, punându-i mâna pe umăr. Rămâneți la cină.

— Știu eu...

— Dar nu vă dau de ales. Am roșii și brânză feta din piață, o să fac o salată grecească. Și veți gusta din pâinea care se face aici, la noi, o să vă placă, o să vedeți.

Ochii ei se fixează pentru scurt timp asupra soției sale și, parcă liniștită că totul este la

locul lui în această sufragerie, ca și în viața ei, pleacă, cu câinele chior pe urmele ei.

Clara se întoarce spre Claudie, care se ridică de pe canapea.

— Am să-ți arăt ceva, haide.

O conduce în încăperea alăturată, un fel de anticamera ocupată doar de o bicicletă de damă, apoi în alta, o mică bibliotecă cu tavanul jos și pereții acoperiți cu rafturi îndoit sub cărți, discuri vechi și rânduri de CD-uri. Acestea din urmă o interesează.

— Mi-ai spus că acum recitești...?

— *O iubire a lui Swann.*

— *O iubire a lui Swann*, repetă Claudie, scoțând din rând cutia corespunzătoare.

Fără să adauge nimic, o aduce pe Clara înapoi în sufragerie, prin care doar trec. Ies printr-o ușă mică de sticlă și se instalează pe o verandă din spatele casei de unde poți cuprinde cu privirea un teren în pantă, care își continuă drumul, pentru a se contopi într-o ceață din care se zăresc doar câteva acoperișuri de țiglă ghemuite în jurul unei clopotnițe. Claudie își părăsește invitata pentru câteva clipe, se întoarce cu două sticle de Heineken și un CD-player ca un galet mare, plat și rotunjit la colțuri. Îi dă berea Clarei, își aprinde o țigară și introduce CD-ul în aparat. Apoi se afundă într-un scaun de răchită, își pune picioarele pe un mic parapet în fața ei și așteaptă, privind peisajul.

Așadar, în acest colț pierdut din Saône-et-Loire, sub un cer trandafiriu și pe fundalul cântecului unei mierle deosebit de gureșe, se ridică vocea lui André Dussollier, frumoasa voce caldă și prietenoasă a lui André Dussollier:

— *Doctorul Cottard nu știa niciodată foarte bine pe ce ton trebuie să răspundă cuiva, sau dacă interlocutorul lui vrea să râdă sau este serios...*²²

22. Swann., II, *O iubire a lui Swann*, p. 200.

În cadă, dă peste următoarea frază pe care trebuie să o recitească de cinci ori înainte de a o înțelege:

Era de-ajuns pentru a trezi în el vechea neliniște, lamentabile și contradictorie excrescență a iubirii sale și care îl îndepărta pe Swann de ceea ce era ea ca nevoie de a atinge un scop (sentimentul real pe care acea tânără femeie îl avea pentru el, dorința ascunsă a zilelor ei, taina inimii ei), căci între Swann și cea pe care el o iubea, această neliniște interpunea o mare grămadă potrivnică de bănuieli anterioare, avându-și cauza în Odette, sau poate în altă femeie ce o precedase pe Odette și care nu îi mai îngăduiau amantului îmbătrânit să-și cunoască iubita de astăzi decât prin mijlocirea fantomei vechi și colective a „femeii ce-i trezea gelozia“ în care își întruchipase în mod arbitrar noua sa iubire.²³

23. *La umbra fetelor în floare*. I, În jurul doamnei Swann, p. 100.

Ceea ce înseamnă că Swann simte o gelozie nejustificată pentru noua sa cucerire, pentru că era gelos pe alte femei, în special pe Odette, înaintea ei.

Odată ce o înțelege, i se pare incredibil de clară. Ba chiar i se pare că ar fi imposibil să o spună, atât de bine, atât de exact, în alt fel.

A început prin a-și spune că Nolwenn avea, în purtările ei, ceva asemănător cu Françoise din roman. Apoi, doamna Habib i-a apărut ca un personaj ieșit din carte, cu accesele ei de snobism, cu ticurile ei de limbaj și gesturi, cu privirea ei de broască melancolică. În cele din urmă, înțelege: această carte este atât de vastă, abordează atât de multe probleme, încât este aproape imposibil când o citești să vezi lumea altfel decât prin prisma ei. Cel mai mic lucru devine proustian. Un ciorchine de glicine, violetul florilor pe verdele frunzelor ei. Praful suspendat într-un fascicul de lumină traversând o cameră întunecată. Și Annick, mama ei, care, de fiecare dată când este fotografiată, întoarce ușor capul și deschide gura de parcă altcineva, și nu fotograficul o strigă în același timp. Asta este proustian, cu adevărat proustian.

O citește înainte de a adormi și, adeseori, ceea ce vede când închide ochii sunt flori. Condurul-doamnei în soarele strălucitor, gard viu de păducel cu parfum de migdale, flori de măr legănându-se sub o ploaie de primăvară. Și liliac ca la intrarea în parcul lui Swann, buchete de violete înfipite în corsajul Odettei, trandafiri de Pennsylvania ca la Balbec, nu-mă-uita, maci, brebenoci. Culorile lor persistă și impregnează începutul viselor ei care, supuse și ele influenței lui Proust, nu au fost niciodată atât de creative, atât de vaste.

Acum își consemnează impresiile de lectură, așa cum a sfătuit-o Claudie, într-un mic caiet roz:

În această carte, oamenii își petrec timpul pândindu-se unii pe alții. Swann o pândește pe Odette, Marcel o pândește pe Gilberte, Marcel o pândește pe ducesa de Guermentes.

Numele „Guermentes“, ca un balon care se sparge, și atunci apare întregul Combray.

Se fac lucruri din alte motive decât credem.

Și, de asemenea, propozițiile care au atins-o, dintr-un motiv sau altul:

Sufla un vânt umed, blând.

Își dădea seama că nici calitățile Odettei nu justificau faptul că acordă atâta preț clipelor petrecute lângă ea.²⁴

24. Swann, II, *O iubire a lui Swann*, p. 231.

Un eveniment pe care îl dorim neproducându-se niciodată așa cum l-am gândit, în lipsa avantajelor pe care credeam că ne putem bizui, se înfățișează altele, pe care nu le nădărduiam, și totul se compensează.²⁵

25. *La umbra fetelor în floare*. II, *Nume de ținuturi: Ținutul*, p. 386.

Înțelepciunea nu o primim, trebuie să o descoperim noi înșine după ce am străbătut un drum pe care nimeni nu îl poate face pentru noi, de care nimeni nu ne poate cruța, căci înțelepciunea este un punct de vedere asupra lucrurilor.²⁶

26. *Ibid.*, p. 390.

Existența nu este interesantă decât în zilele când praful realităților este amestecat cu un nisip magic.

...când praful realităților este amestecat cu un nisip magic.²⁷

27. *Ibid.*, p. 391.

Proust. Înainte, acest nume mitic era pentru ea ca acela al anumitor orașe – Capri, Sankt-Petersburg... – unde părea de la sine înțeleș că nu va pune piciorul niciodată.

Nu a stăpânit niciodată prea bine cuvintele, mai ales când este vorba să spună lucruri importante. Știind asta, a trebuit să se pregătească, poate chiar să repete singur la volanul Dusterului, la poalele clădirii, înainte de a intra – ea ghicește din trăsăturile chipului, din privire, din construcția frazei, toate sunt neobișnuite. Totuși, el nu reușește să atenueze șocul anunțului. În primul rând pentru că momentul este prost ales. O zi de luni după Paște însoțită după douăzeci de zile de ploaie. Clara are o singură dorință, să scape de ce i-a mai rămas de călcat, ca să o ștergă la sora ei, pe terasa ei grandioasă, să continue să citească *Guermentes*.

Anunțul așadar:

— Clara, am ceva neplăcut să-ți spun. Știi, am cunoscut pe cineva și vreau să-i fiu alături o vreme.

Apoi, o privire spre buzunarul blugilor din care răsună insuportabilul intro de la *The Final Countdown*, pe care și-l făcuse recent ton de apel al mobilului, după ce l-a auzit la un recent Monster Jam. Se simte o șovăială, pare că ezită să preia apelul.

— Vrei să...? întreabă Clara.

— Nu, o să lase un mesaj.

— Nu, am vrut să spun: vrei să ne despărțim?

— Ah. Da, de fapt.

Este catastrofal, le e greu să se înțeleagă, să priceapă ce își spun, ca și cum, de fapt, le-a fost întotdeauna greu să facă asta.

El așteaptă să fie iar liniște, apoi spune:

— Te voi iubi mereu, să știi că vreau doar să continui drumul mai departe cu altcineva.

Tipic genul de frază pe care a trebuit să o exerseze pentru a o spune, poate chiar i-a fost suflată de cea cu care vrea să continue drumul (*Spune-i că o vei iubi mereu, va fi mai ușor să înghită pilula*).

Clara își încrucișează brațele, ridică o mână, pe care și-o pune pe gât. JB o întreabă dacă e bine.

— Da, sunt doar... Sunt surprinsă.

— Nu mai facem dragoste deloc.

Era sigură că va vorbi despre asta.

— Am numărat, a adăugat el, au trecut zece luni. Zece luni, îți dai seama?

— Știu.

— Eu am douăzeci și cinci de ani, iar tu douăzeci și trei.

— Știu.

Parcă ar asista la lansarea unei rachete. Evident, ceva se întâmplă, totul bubuie și se

aprinde, dar ea nu se mișcă, rămâne întreagă, nu simte nimic altceva decât, poate, puțină căldură. Nu-i vine să plângă, să apuce primul obiect aflat la îndemână pentru a i-l arunca lui JB în față, nu simte nici măcar nevoia să se așeze. Prin cap îi trece ideea că el ar fi putut aștepta seara asta pentru a vorbi cu ea (nu va putea citi *Guermites* acum), apoi ridică privirea spre el și, pe tonul curios, dar lipsit de pasiune, al cuiva care cere amănunte de la chelnerului despre compoziția salatei pescărești, întreabă:

— Cine e?

El nu are nici o intenție să dezvăluie această informație și, cum e o fire blândă, face un gest de refuz, închizând ușor ochii.

— Îmi poți spune, insistă Clara, nu voi încerca să iau legătura cu ea. Mă cunoști, nu-mi stă în fire. Doar că nu vreau să pic de fraieră dacă apare la salon.

— Nu, nu vine la salon. Se duce la Beaune.

— E din Beaune?

JB recunoaște dând din cap.

— Acolo unde ai vorbit despre profesia ta. E profă acolo și ai cunoscut-o când ai fost la copiii din clasa ei? Spune-mi doar dacă am dreptate, nu te voi mai întreba nimic altceva.

El nu răspunde, dar, după chipul lui îndurerat, își dă seama că are dreptate. Nu a știut niciodată să-și ascundă emoțiile.

Isabelle Audoin. Așa o cheamă. Nu JB i-a spus numele, de altfel nu l-a mai văzut de când i-a dat vestea, plecase în aceeași după-amiază, plănuise totul dinainte. Ea a găsit-o, singură, pe internet, după o căutare de aproximativ șase minute (pornirea computerului a durat mai mult decât căutarea în sine). Și-a amintit că el fusese să vorbească la un liceu cu profil viticol din Beaune. În Beaune nu există decât un singur astfel de liceu, unde predau vreo zece profesori, dintre care sunt doar două femei. Numele lor apar pe site-ul instituției, deasupra fotografiilor făcute în mijlocul podgoriei. Catherine Cucq, înaltă, slabă, aparent sănătoasă tun (tipul de persoană care merge în pelerinaj la Santiago di Compostela), dar la vreo cincizeci de ani, părul scurt, numai piele și os. Nu genul lui JB, spre deosebire de Isabelle Audoin care, mult mai tânără, are o structură osoasă perfectă, așa cum ar spune Patrick, o tipă care adoră activitățile în aer liber și se pricepe la copii. Este ea, fără nici o îndoială. Are același tip de frumusețe ca a Clarei, dar mai dinamică, mai puțin romantică. Și apoi fotografia ei este nedatată, imposibil de știut când a fost făcută, dar există o expresie victorioasă care ar putea însemna cu ușurință *Trăiesc o poveste de dragoste cu un pompier frumos precum Flynn Rider, nu am făcut niciodată dragoste atât de mult, și rareori m-am simțit atât de împlinită.*

Este o perioadă a încercărilor, a evenimentelor cam nebunești. În aceeași săptămână, la un capăt și la celălalt, plecarea lui JB, și a doamnei Bach. Doamna Bach este o femeie înaltă ca un copac, cu părul lung și cenușiu și ochelari care îi fac ochi de muscă. A fost clientă a salonului în trecut (perioada Audrey), înainte să fie văzută mai puțin, ceea ce nu a surprins pe nimeni, se simțise deja un declin. Într-o zi, s-a aflat că era la Myosotis, un azil de bătrâni din regiune, doamna Habib i-a scos fișa din micul turnichet, așa cum o făcea pentru clienții morți, și obraji ei căzuți, care o luaseră în jos precum ceara de la o lumânare, au fost dați uitării.

Până azi-dimineață. La scurt timp după deschidere, Lorraine tocmai se cocoțase pe scaunul ei, doamna Bach putea fi văzută pe trotuar, postându-se în fața vitrinei de la Cindy Salon, cu privirea rătăcită. Nolwenn a fost cea care, ridicând ochii din telefonul mobil, a observat-o prima.

— Oh, ce porcărie.

Oh, ce porcărie, pentru că doamna Bach purta un tricou gri imprimat cu triunghiul verde de la Leroy Merlin și, mai jos, nimic. Nici rochie, nici pantaloni, nici colanți sau chiloți. Privind-o, înțelegeai: își părăsise patul de la Myosotis, fără să mai apuce să se îmbrace – probabil nici nu-i dăduse prin cap –, și venise până aici.

Pe trotuar, doamna Habib i-a dat un halat. S-a întors cu ea și a instalat-o în fundul salonului, în scaunul lui Nolwenn. Doamna Bach nu părea să fi auzit întrebările puse și, de asemenea, părea să nu-și dea seama că ține în mână un pahar cu apă. Se uita la femeile care se agitau în jurul ei, cu un strop de uimire în privire.

Cum a ajuns ea până la salon? Ce feste i-a jucat subconștientul? Poate că era o simplă greșeală: creierul ei, ștergând brusc un anumit număr de ani, o făcuse să se trezească în dimineața unei zile în care avea programare la coafor.

Doamna Habib a contactat azilul de bătrâni, care a confirmat că *iese* din ce în ce mai des. În timp ce îl aștepta pe șoferul lor, Jacqueline a întrebato pe doamna Bach dacă vrea să se ocupe de părul ei. Neprimind nici un răspuns, ea a decis să o spele pe cap. Și, din moment ce nici Nolwenn, nici Clara nu erau disponibile, și-a scos brățărilor, și-a suflecat mânecile bluzei ei de satin crem și s-a apucat chiar ea să o șamponeze.

Inevitabil, îl uită puțin pe Proust. JB și Isabelle Audoin îi ocupă mintea, inclusiv în timpul călătoriilor cu autobuzul și, timp de câteva săptămâni, cartea doarme pe fundul sacoșei. Apoi, mulțumită unei după-amiezi de duminică, când ar fi trebuit să se întâlnească cu părinții ei la expoziția Lavoires de Bourgogne de la Muzeul de Fotografie, se hotărăște să rămână acasă, unde redeschide *Guermantes*, iar Marcel își face din nou apariția. Inteligența lui luminoasă, finețea revin, se întreabă cum s-a putut descurca fără el și începe să citească cu aviditate. Aceste pagini au o putere consolatoare echivalentă sau chiar superioară celei a soarelui sau a ciocolatei, și ea parcurge o sută cincizeci de pagini în trei zile.

Nu i se spune niciodată cuiva care a fost părăsit fără avertisment după trei ani și jumătate de conviețuire *Ar trebui să citești Guermantes*. De obicei va fi sfătuit să se înscrie la o sală de sport sau să-și ia o pisică, dar aceasta este o greșeală. Greșeala nu e să se înscrie la o sală de sport sau să-și ia o pisică, ci să-l lase pe Proust deoparte. Deși nu a scris explicit un ghid de supraviețuire în fața despărțirilor dureroase, Marcel nu are egal în a-și îmbărbăta cititorul părăsit. În primul rând, făcându-l mai inteligent, ceea ce nu-i de ici, de colea, și, de asemenea, făcându-l să înțeleagă că dragostea nu există, că este doar o creație a creierului nostru ca răspuns la frustrarea noastră existențială, la groaza noastră de abandon, că persoana pe care credem că o iubim nu are nimic de-a face cu cine este ea cu adevărat, că o dorim pentru că ne scapă, dar că, odată ce o avem, nu înțelegem nici măcar ce ne-a făcut să o dorim, că oricum suntem inevitabil singuri, și că, prin urmare, în dragoste, nu facem altceva decât să suportăm calvarul sau să ne plictisim de moarte.

Orice tentație de a regreta cuplul format cu JB, care ar putea apărea, este spulberată înainte să prindă contur, la fel de eficient cum sunt navele Imperiului Galactic la sfârșitul filmului *Războiul stelelor – Întoarcerea lui Jedi*. Și atunci când, în ciuda tuturor, în ciuda lui Proust, un acces de nostalgie reușește să-și croiască drum în inima ei, îi este suficient să-și amintească ultimele zece luni ale relației lor petrecute fără să se atingă – corpul înalt și palid al lui JB de care, atunci, avea la fel de mult chef cum are un vegetarian de tocană de picioare de porc și stomac de oaie –, sau chiar visul pe care îl avea în acea perioadă de a merge singură într-un loc retras, pentru a putea citi fără zgometul de fond al unei console de jocuri și fără să fie întreruptă de întrebări despre ora următoarei mese sau despre meniu.

Până la urmă, cei mai insuportabili – acesta este deseori cazul în timpul unor încercări personale majore – sunt ceilalți. Mama ei, de exemplu, pe care plecarea lui JB o afectează exagerat, ca și cum de fapt Clara ar fi fost cea care l-a părăsit pe el. A petrecut câteva săptămâni într-o stare aproape de panică și i-a trimis mesaje complet aberante Clarei, începând de obicei cu *M-am gândit bine. M-am gândit bine, ar trebui să-i scrii o scrisoare în care să-i spui că: 1/ în viață, toți avem dreptul la o a doua șansă (foarte important) și că: 2/ dacă este de acord, ți-ar plăcea să-l revezi pentru a vorbi despre asta cu*

seninătate... Va urma o stare de stupoare care crezi că se vindecă printr-o cură cu magneziu, dar care va trece abia mai târziu, în timpul unei plimbări, organizate de clubul ei de drumeții între Millau și Cheile Tarnului, în timpul căreia Annick se va debarasa de proiectul ei de a-l avea pe JB drept ginere la fel de simplu ca de o coajă de portocală.

Și, bineînțeles, doamna Habib, căreia Clara nu-i spune un cuvânt despre ce s-a întâmplat timp de mai multe săptămâni înainte de a-i scăpa porumbelul din gură, într-o seară în care cele două închid salonul. Captivată de povestea ei, cu buzele tremurând de emoție, Jacqueline o ascultă, devorând-o cu ochii ei mari triști. Este clar că îi trezește o amintire personală, că o face să retrăiască una sau mai multe despărțiri trecute. *Dar ce o să faci acum?* se bâlbâie, de parcă Clara i-ar fi spus că a pierdut totul într-un incendiu, înainte de a-și aprinde o țigară și de a scăpa, cu un oftat de femeie beată: *Nu, pe bune, ar trebui să le tăiem sula...*

Într-o seară totuși, o durere persistă în timp ce își proiectează în interior filmul a ceea ce s-a întâmplat fără știrea ei la liceul viticol din Beaune. Prima privire, primele cuvinte pe care JB și Isabelle Audoin le-au schimbat odată ce au înțeles că lucrurile iau o altă întorsătură decât cea profesională. Unde s-a întâmplat? În clasa ei, după ore? În Duster? La prima, sau la a doua vizită a lui JB? Cunoscându-l, Clara știe gesturile pe care le-a făcut, încetineala dinaintea precipitării, vocea care i se modifică, ea îi cunoaște gustul, mirosurile, ale gurii, ale trupului. A sărutat el oare tălpile picioarelor Isabellei Audoin așa cum îi plăcea să facă cu Clara? A cuprins el oare cu buzele degetul ei mare de la picior?

Se ridică, se duce în baie să ia jumătate de Lexomil și se întoarce în pat.

Cum este posibil să simtă lipsa unui om pe care, atunci când era acolo, îl percepea ca pe o povară? Să sufere că nu îl mai are, când de fapt nu și l-a mai dorit? Mai precis, ce regretă ea? Cea mai mare dorință a ei nu este totuși să-l recâștige...

Iubirea este altceva decât iubirea. Iar dispariția ei altceva decât dispariția ei. Cu ochii în tavan, se relaxează în timp ce și-l imaginează pe Proust rostind aceste cuvinte. *Trebuie să vezi partea bună a lucrurilor*, îl aude adăugând. *Acum ai patul doar pentru tine*. Își spune că, dacă se ridică, îl va vedea, stând în fotoliul din celălalt capăt al camerei, cu capul sprijinit în mână ca în celebra fotografie, și abia îndrăznește să clipească.

A doua zi, nimic, nici durere persistentă, nici fantomă proustiană.

Prin urmare, părinții ei se numesc Annick și Yves. *Annives și Yck*, le spunea unchiul Jacques, când ea era mică. Era fratele farsor și discret al lui Annick, iar această manieră de adresare o amuzase întotdeauna pe Clara, care o considerase mult timp o culme a umorului și a deriziunii. Annick și Yves încă zâmbesc cu tandrețe despre asta, dar lui JB nu i se părea deloc amuzant. *Annives și Yck*, nu, sincer, nu înțelegea de ce îi făcea să râdă.

Glumița aceasta îi revine în minte acum, când el a plecat, așa cum s-ar ridica la suprafață o bucată de lemn pe care ea nu ar mai avea motiv să o mențină pe fundul apei. Este clar că, departe de a fi ne semnificativ, asta spune efectiv în ce măsură, în fond, sensibilitățile lor difereau, nu se întâlneau.

Este la librărie, unde comandă *Prizoniera*. Nu a terminat *Sodoma și Gomora*, dar vrea să fie pregătită.

— Citiți toate volumele din *Căutare*?

Îi place mult librarul. Îi amintește de Ned Flanders, vecinul lui Homer din *Familia Simpson*, are aceeași latură naturală, liniștitoare. Sigur, mai atrăgător decât cel original, un Flanders francez, care ar ține o librărie cu portrete alb-negru ale lui Beckett, Faulkner și Le Clézio.

— Da, de la început.

— Pentru studii, sau...?

— Nu, pentru mine. Pentru plăcerea mea.

El afișează o mină admirativă.

— Nu cunosc mulți tineri care să o citească de plăcere. Inevitabil, cu toate videoclipurile lor de pe TikTok, nu se mai pot concentra mai mult de cinci secunde...

Bate pe tastatura computerului, cu gândul în altă parte.

— E sigur că nu-l întrece nimeni. Mai mult, în materie de literatură, întreg secolul XX este de neîntrecut. Când îi ai pe Céline, pe Colette...

Clara zâmbeste relaxată.

— Este amuzant că scriitoarele astea au semnat cu prenumele.

I se pare că aude pe cineva suflându-și nasul în spatele ei. O femeie izbucnise în râs. Este o clientă care așteaptă, iar Clara, dacă s-ar întoarce, i-ar vedea ochelarii cu lentile groase, claia de păr ca o mătură cu breton și expresia lacomă a persoanei care este încântată în avans de ideea că va povesti ce urma să audă.

Flanders se oprește, se aplecă spre Clara și îi spune:

— Prenumele lui Céline este Louis-Ferdinand.

Clara simte atunci că roșește cum nu i s-a mai întâmplat din liceu.

— Dar asta nu contează, se grăbește librarul să dezamorseze situația, înainte de a anunța, privindu-și computerul de parcă ar fi vorbit cu el: Vă trimitem un mic SMS, ca de obicei, când îl primim?

Lorraine a găsit un psihanalist. Marc Vauzelle, la Dijon. Nu lucrează cu asigurările de sănătate, dar își adaptează tariful la resursele pacienților săi. Iar prima ședință este gratuită. S-a întâmplat ieri, iar în dimineața de azi, Lorraine doar despre asta vorbește. Sedusă? Tulburată, mai degrabă. Și vorbește. *El spune că amețelile mele sunt un mesaj codificat din subconștientul meu pe care îl vom descifra împreună.* Ea îi spune asta doamnei Habib care, mai nou, își punctează propozițiile cu câte un *Mmm* discret. *Cum nu știam ce să-i spun, el zice: Vorbiți-mi despre mama dumneavoastră. Îi răspund: Nu-mi dau seama care ar putea fi legătura ei cu amețelile mele. Spunând asta, văd chipul mamei, capul mic de pasăre pe care îl avea la final și atunci (își pune mâna pe antebrațul doamnei Habib) încep să plâng, dar plâng, nu glumă, draga mea, nu mă mai puteam opri!*

Nu a citit niciodată atât de mult, mai ales seara – nu de puține ori stinge lumina la ora două, inclusiv în zilele lucrătoare. Oare pentru că asta îi permite să uite că este singură? Sau, pur și simplu, pentru că are mai mult timp pentru ea însăși? Nu este mai puțin adevărat că personajele din această carte, Françoise, Guermantes, Charlus, îi devin aproape la fel de familiare ca oamenii pe care îi vede în fiecare zi. Și că, uneori, când e obosită și îi revin în minte anumite lucruri mărunte, o reflecție mușcătoare, o expresie de surpriză pe un chip, nu prea știe dacă sunt amintiri personale sau literare.

E posibil ca totul în om să nu fie decât minciună, ipocrizie, mediocritate? Ca viața să nu fie decât o comedie a aparențelor, doar un pic mai plăcută decât un reflux gastric? Ca împlinirea să nu ajungă vreodată la înălțimea dorinței care o precedă? Ca singura mântuire posibilă, singura experiență posibilă a fericirii să se găsească în operele de artă?

Dimineață calmă la Cindy Salon. Clara tocmai a condus o clientă și consultă agenda cu programări. Următoarea ei clientă este la unsprezece fără un sfert, are puțin timp până atunci. Ridică privirea și cercetează salonul care, de la casă, se arată aproape pe toată lungimea lui. Doamna Habib, aplecată peste una dintre oglinzile din stânga, verifică dacă nu are ruj pe dinți. Nolwenn, și ea între două programări, mătură în jurul scaunului ei, gândindu-se evident la altceva. Nostalgie difuzează *Il tape sur le bambous* de Philippe Lavil. Miroase a Shalimar, a fixativ Infinium și a păr cald. Mica lume de la Cindy Salon. Clara o vede, o aude, *o simte*, și atunci înțelege că nu îi mai este suficientă.

Volumele *Căutării timpului pierdut* pe care le-a citit până acum, în ordinea preferințelor:

1. *Guermantes*
2. *Swann*
3. *La umbra fetelor în floare*
4. *Sodoma și Gomora*

Cât despre personaje:

1. Françoise
2. Charlus
3. Bunica
4. Swann și ducesa de Guermantes, la egalitate

Ultimele reflecții din caietul ei:

Deseori, în această carte, oamenii nu știu că sunt priviți (Charlus, ducesa de Guermantes, bunica).

Sublim când vorbește cu bunica lui la telefon (e ca și cum i-ar vorbi pe lumea cealaltă).

Carte senzuală și generoasă ca un fruct, ca o piersică.

Și aceste citate:

*Trăsăturile feței noastre nu sunt decât gesturi devenite, prin obișnuință, definitive.*²⁸

28. *La umbra fetelor în floare*, II, Nume de ținuturi: Ținutul, p. 427.

*Adevărul nu are nevoie să fie spus pentru a fi arătat [...] poți poate să-l afli mai sigur fără să aștepți cuvintele și fără chiar să ții socoteală de ele, prin nenumărate semne exterioare, chiar prin anumite fenomene invizibile, asemănătoare, în lumea caracterelor, cu ceea ce sunt, în natură fizică, schimbările atmosferice.*²⁹

29. *Guermantes*, p. 631.

*Trotuarul încă ud de ploaie, preschimbă de lumină într-un obiect lăcuit și auriu.*³⁰

30. *Ibid.*, p. 57.

Reminiscența apare atunci când nici nu te-aștepți. De altfel, are și un nume, vorbim despre episoade de *memorie involuntară*. Pe primul l-a trăit în timp ce auzea mașina de tuns iarba la cursul SVT, experiență de care și-a amintit în autobuz, în urmă cu câteva luni, după ce a citit pasajul despre mica madlenă din *Swann*. Al doilea cade asupra ei la Marionnaud, unde a venit să cumpere Gentleman de la Givenchy pentru tatăl ei, de ziua lui de naștere, și chiar atunci, lângă ea cineva încearcă cu Habit rouge, care vine să-i gădile nările. Iar Habit rouge este apa de toaletă pe care, la sfatul unei vânzătoare care îi făcuse reclamă acestui *clasic atemporal*, Clara i-l oferise lui JB la primul Crăciun petrecut împreună. Într-o milisecundă, iat-o trimisă înapoi în acea perioadă atât de specială, atât de *precisă* din viața ei. Totul îi revine în minte. Explozia sexuală care s-a declanșat (făceau dragoste peste tot, în tren, la piscină), fericirea pe care o trăia când explora corpul lui Flynn Rider (fața lui era așa, șoldurile așa), gustul de fier pe care sărutările lor ajungeau să-l aibă, mândria de a se plimba cu el pe stradă, de a-l prezenta prietenilor, părinților, dar și, aproape mai tulburătoare, senzația de zile reci și fără nori, cea de apropiere a sărbătorilor de sfârșit de an, o impresie generală de plăcere, de lumină, de încredere – cu această tinerețe, cu aceste chipuri, viața lor nu ar putea fi decât o reușită extraordinară.

O plăcere intensă dublată de o durere sau, mai degrabă, o durere inclusă într-o plăcere. Închide ochii pentru a aprofunda ceea ce simte, bănuind că acesta este modul de a scăpa de ea. Gândurile conștiente îi însoțesc efortul, în special că era cu siguranță mai îndrăgostită de JB și mai afectată de plecarea lui decât voia să recunoască. Și sora ei, care o însoțise la cumpărături, pune capăt acestei experiențe:

— Sunt în ruptură de stoc la Gentleman. Trebuie să revenim marți. Fi-mi-ar scârbă.

În autobuz, între Palais-de-Justice și République, se amuză copios singură, gândindu-se din nou la ducesa de Guermantes, care spunea despre un tânăr că arată ca un tapir.

Tocmai îi usucă părul doamnei Fabre, când doamna Habib vine la ea și îi șoptește la ureche cu mai multă precauție decât dacă i-ar da pinul cardului de credit:

— Te caută la telefon. Claudie Hansen.

Clara oprește uscătorul.

— Vrea să schimbe data programării?

Jacqueline este luată pe neașteptate de un mic râgâit, pe care îl evacuează cu un *pf* discret, ceea ce o face să-i răspundă Clarei cu întârziere.

— Nu cred, nu ar fi fost nevoie să vorbească cu tine pentru asta.

Ziua fusese încărcată, nu lipsită de nemulțumiri. Clara se târăște până la casa de marcat și apucă receptorul, întrebându-se ce surpriză o mai așteaptă.

— Bună, Claudie.

— Ah, Clara, iartă-mă că te deranjez, trebuie să fii foarte ocupată...

Vocea ei, în același timp, gravă și fragilă. Auzind-o într-o zi ca azi este ca și cum ai recunoaște o figură familiară într-o mulțime.

— Te sun pentru că mi-a venit o idee. Știu că avem o întâlnire săptămâna viitoare, dar asta nu poate aștepta. Mi-a trecut prin cap aseară și nu-mi dă pace, ba chiar am vorbit și cu Michèle, care este perfect de acord cu mine. Pe scurt, nu mai bat apa-n piuă. Cred că ar trebui să-l citești pe Proust.

Să tot fie nouă luni de când îl citește pe Proust, de aceea Claudie a invitat-o la ea acasă, au vorbit despre asta toată după-amiaza și chiar în timpul cinei. Își spune că tipa își pierde mințile, că tratamentul hormonal are efecte grave asupra memoriei ei, când o aude precizând:

— Să-l citești *altora*. Cu voce tare. Aseară, în timp ce îmi aranjam CD-urile, te-am reascultat citind rezumatul celui pe care l-am ascultat la mine acasă. Îți amintești? Când ai venit aici, ți-am întins CD-ul și ai citit primele propoziții ale rezumatului... Vocea ta, Clara, are aceeași blândețe, aceeași delicatețe ca acest text. Vocea ta e ca parfumul de păducel.

Aceste cuvinte, în acest context. Minte ei este incapabilă să funcționeze, nu găsește decât banalități ca să răspundă, *E drăguț* și din nou *E drăguț*, apoi *O după-amiază frumoasă*, iar apelul se termină acolo.

Închizând receptorul, simte o vibrație în interiorul ei care nu va slăbi deloc. Se întoarce la postul ei de lucru, unde doamna Habib venise să-i țină companie doamnei Fabre, dar nu se oprește, trece pe lângă cele două femei, se refugiază în camera din spate și, de acolo, în curtea din spatele salonului. Cer alb, electric, face o grimasă, se ghemuiește și începe să plângă. Tot ce trebuie să iasă din ea iese. Plecarea lui JB și umilința de la librărie, Isabelle Audoin și doamna Bach, zilele din ce în ce mai grele la salon, această mare carte care pune totul din nou în discuție, și acum această idee că trebuie să o citească

oamenilor. Și mai este ceva. Pe toți acei contemporani ai lui Proust, pe acei anonimi din 1900–1910, i-a urmărit în ultima vreme pe YouTube, cu umbrelele lor de soare și jobenele lor, îi vede grăbindu-se pe Avenue de l'Opéra sau în față la Notre-Dame și simte pentru ei o imensă compasiune, pentru că i se pare că știe ceea ce ei nu știu încă, și anume că nimic nu durează, că toată viața este uitată, și amintirea ei se șterge la fel de ușor ca un desen pe o fereastră aburită.

Ar trebui să se oprească, nu se va mai putea întoarce niciodată la muncă, dar e o nebulă, cu cât plânge mai mult, cu atât simte mai mult nevoia să plângă și, în plus, acum gemeni ca un animal mic, își dă seama de asta, atunci ușa se deschide și apare doamna Habib, îngenunchează și o îmbrățișează spunând:

— O să fie bine, draga mea... o să fie bine.

III CLARA

— ...Și cu acea bădărănie intermitentă ce apărea la el de îndată ce nu mai era nefericit și care îi micșora totodată moralitatea, exclamă în sinea lui: „Și când te gândești că mi-am pierdut atâția ani din viață, că am vrut să mor, că am simțit cea mai mare iubire, pentru o femeie care nu-mi plăcea, care nu era genul meu!“³¹

31. Swann, II, *O iubire a lui Swann*, p. 353.

Închide cartea, își drege glasul și așteaptă fără să îndrăznească să se uite la doamna Renaud.

Mersese prost. Spusese *a controla* în loc de *a consola*, ceea ce a făcut ca fraza în cauză să fie lipsită de sens, iar în ultima parte, sărise de-a dreptul un rând (acest text este atât de încâlcit, trebuie spus). Își ceruse scuze înainte de a se corecta și de a citi sfârșitul fără să simtă nimic, pronunțând cuvintele așa cum îi apăreau în fața ochilor.

Doamna Renaud pare nemulțumită. E și firesc. Se uită în gol, făcând mici mișcări din buze care nu sunt însoțite de nici un sunet. Claudie i-a prezentat-o Clarei ca pe *o veche prietenă, fană a lui Proust, care ar dori să audă finalul de la „O iubire a lui Swann“*. Ar fi trebuit să adauge și că *te va face să te simți prost dacă nu merge bine*.

— Unde ați parcat? întreabă ea în cele din urmă.

— Am venit pe jos.

— Locuiți în zonă?

Evită să comenteze lectura care tocmai s-a încheiat și are dreptate. Clara intră în joc.

— Nu, locuiesc la Chavannes. Am venit din Place de la Libération, direct de la salon, care se află în spate..

— Înțeleg. Și ca să ajungeți acasă?

— De la salon, iau autobuzul trei.

— Ah, da, trei.

— E direct, sunt norocoasă.

— Da, e convenabil.

Lămuriseră această chestiune, și alta nu mai era. Bătrâna se ridică din fotoliu, sprijinindu-se de brațele lui și, fără să spună un cuvânt, pornește pe coridorul care miroase a spital. Pe drum, Clara observă în sufragerie, pe un șervețel alb de dantelă așezat pe o piesă de mobilier lăcuită, fotografia unui papă într-o ramă de argintie. Ajunsă la ușă, își reprimă dorința de a plânge.

— Atunci, la revedere.

— Da, ne vedem mâine.

— Cum?

— Am spus *Pe mâine*.
— Ca să... citesc?
— Normal. Discutasem despre două sesiuni cu Claudie. *O iubire a lui Swann* și moartea bunicii. Nu v-a spus?
— Ba da, dar lectura mea nu... V-a plăcut?
— Bineînțeles. Altfel nu v-aș fi propus să vă întoarceți.
— Am greșit la un moment dat.
— Ah, posibil, nu am dat atenție. Aveți un timbru bun, care trece din regimul grav în cel acut, foarte plăcut la ascultat. Și nu vă băgați în față, nu exagerați interpretarea, asta este de apreciat. Ultima pe care am testat-o îl citea pe Proust ca pe Barillet și Grédy³², era oribil... Mâine, la șapte și jumătate, ca în seara asta?

32. Dramaturgii Pierre Barillet (1923–2019) și Jean-Pierre Grédy (1920–2022) au scris împreună în jur de treizeci de piese bulevardiere, considerate unele dintre cele mai mari succese teatrale ale genului.

— Sigur.
Madame Renaud o ia de brat.
— Sunt cu nepoata mea mâine după-amiază, fiica mea o lasă după prânz. Micuța are patru ani, țopăie în toate direcțiile, desenează peste tot. O iubesc mult, dar întreaga după-amiază este deja prea mult. Îmi va da curaj faptul că știu că după aceea veți veni.
La plecarea de acolo, îi tot zumzăie în minte o melodie auzită la salon. De data asta, nu uită. Cu *Don't stop me now* a lui Queen în urechi, traversând în diagonală Place de la Libération apoi, în orașul vechi, trecând prin fața catedralei.

I'm gonna go, go, go
*There's no stopping me*³³

33. „Don't Stop Me Now“, text și muzică Freddy Mercury © Queen Music Ltd./EMI Music Publishing.

Secretul este încetineala. Limitează riscul de bâlbâială, trecerea la citirea automată și, mai ales, permite persoanei care ascultă să guste întreaga savoare a textului.

Să luăm fraza: *Marchizul de Palancy, cu gâtul întins, cu chipul aplecat într-o parte, cu ochiul mare și rotund, lipit de sticla monoclului, se mișca încet prin umbra transparentă și părea că nu vede publicul de la parter, asemenea unui pește care trece, ignorând mulțimea vizitatorilor curioși, îndărătul peretelui de sticlă al unui acvariu.*³⁴ Ascultând-o, chiar și citită prea repede, există șanse mici de a rata imaginea peștelui din acvariul său. Dar, dacă cititorul nu-și lasă timp să asculte, probabil va fi lipsit de *gâtul întins, chipul aplecat într-o parte sau umbra transparentă*, și ar fi păcat.

34. *Guermites*, p. 43.

Virgulele indicate de Proust dau impresia că au fost puse la întâmplare, nu sunt adaptate pentru lectura cu voce tare a unor fraze atât de lungi. De aceea, Clara are ideea să includă, în pasajele pe care urmează să le citească, indicații care înseamnă ceva doar pentru ea:

/, între anumite cuvinte, pentru a marca o pauză.

//, între anumite propoziții, pentru a se opri mai mult ca să-și tragă răsuflarea și să dea timp ascultătorului să înțeleagă ceea ce tocmai a auzit (nu vă temeți de pauze: o tăcere i se pare întotdeauna mai lungă celui care citește decât celui care ascultă).

Alte semne umplu curând paginile cărților sale:

>> în marginea unui pasaj înseamnă că poate accelera fără riscul de a se bâlbâi (în cazul unei enumerări sau al unui dialog, de exemplu).

~ între două cuvinte, mai jos, indică faptul că poate face legătura. Legăturile false sunt capcana în care se cade cel mai ușor când citești.

Aceste semne aduc puțin cu cele rămase de-a lungul traseelor de drumeții, indispensabile celor care le descoperă, dar nu pentru ghidul experimentat, care nici măcar nu le mai vede. Ele îi sunt utile în timpul pregătirii, dar nu și mai târziu când, după ce a citit și recitat textul pentru a și-l însuși, a memorat ritmul și intonațiile pe care dorește să i le dea. Ea poate apoi, în timpul lecturii, să se dedice esențialului: să fie doar în cuvinte. Pentru că acesta este cel mai dificil lucru: să fii *în* text și să stai acolo de la prima până la ultima silabă, până în punctul în care soneria unui telefon mobil, plânsul unui bebeluș sau chiar explozia unei oale-minune în camera alăturată nu pot perturba lectura. Yoga.

Trecuse ceva vreme de când doamna de Lamballe nu mai venise la salon, însă din motive întemeiate, avusese un accident vascular. Azi-dimineață s-a întors. Doamna Habib a răsfățat-o, Nolwenn a coafat-o. Mersul ei este puțin șovăielnic, o jumătate din față este mai puțin suplă decât cealaltă, și în plus nu mai folosește verbe, se exprimă doar prin concepte și onomatopee. *Fiica mea capul în nori, tenișii ei pe scară, ginerele meu, buf, noaptea la urgențe.* Sau *Lisabona, piureul de morun, tarteles mici cu smântână, vaivaiva echilibrul!* Asta conferă, fără îndoială, un ușor aer stupid intervențiilor sale, dar le face și să semene cu niște haikuuri cărora le deslușești cu ușurință sensul. De altfel, după plecarea ei, nimeni nu a comentat. Doamna Habib, din corectitudine, Nolwenn, pentru că a trecut la altceva. Cât despre Clara, ea își imaginează că handicapul sărmane doamne de Lamballe l-ar fi inspirat pe Proust... O baroneasă, ce mai.

Cel pe care plecarea lui JB l-a transformat radical a fost motanul. La început, îl căutase, părând și mai buimac decât de obicei, intrase în dormitor pentru a explora partea lui din pat de parcă tocmai aterizase pe Marte, apoi cercetase cuierul în care JB își atârna geanta de sport, fără să înțeleagă de ce era gol. Și, într-o seară, când s-a întors acasă, Clara l-a găsit pe canapea (rezervată până atunci doar ființelor umane), torcând (fapt la fel de neobișnuit), cu ochii mijiți de mulțumire, dând ușor din coadă. Își dăduse seama că JB nu se va mai întoarce, că acum vor fi doar el și Clara – și se pare că era mulțumit.

NUME:

Poitrenaud

PRENUME:

Clara

DATA ȘI LOCUL NAȘTERII:

29 martie, 1997, Dole

TITLUL PROIECTULUI:

Lectura unor fragmente din romanul În căutarea timpului pierdut de Marcel Proust

DOMENIUL (tăiați ceea ce nu este aplicabil):

Teatru Muzică Dans Artele circului Instalație vizuală Instalație sonoră Instalație digitală

ALTELE (precizați):

Lectură

— Zece zile?

— Credeți că e prea mult?

— Și Patrick va lipsi la aceleași date.

— Doar prima săptămână.

— Adevărat, dar îl am doar sâmbăta pe Patrick.

— O veți avea pe Nolwenn. Cele zece zile.

— Așa e, dar asta nu le împiedică pe unele clienți să se ducă în altă parte. Nu am chef să facă Mariella Brunella afaceri pe spinarea mea.

— La sfârșitul lunii iulie e totuși mai puțină lume.

— Asta rămâne de văzut... Dar chiar e nevoie de atâta timp? Festivalul nu durează decât patru zile.

— Da, dar trebuie să mă pregătesc. Asta aș vrea să fac în primele zile. Să repet acasă.

— Seara, după salon, nu se poate?

— Nu, sunt obosită. Și, în plus, citesc acasă la o doamnă, de trei ori pe săptămână.

— La Claudie Hansen?

— Nu, una dintre prietenele ei. În sfârșit, o prietenă a mamei ei. Doamna Renaud, care locuiește pe Avenue de Paris. La început trebuia să merg o dată, ea a dorit să mai vin, iar acum mă duc de trei ori pe săptămână.

— Ca să citești?

— Da, îi citesc Proust. Este pasiunea ei.

— Îți dai seama că asta îți oferă un antrenament.

— Pentru?

— Pentru festival.

— O, da. Deși va fi diferit.

— Ai trac?

— Nu. Mă rog, nu știu, nu îmi pun întrebarea.

— Asta îmi aduce aminte de când eram tânără, cu sora mea, am fost hostesse de două-trei ori, la salonul auto sau de aeronautică. Șefa noastră ne spusese să ne arătăm picioarele. De fiecare dată când trecea pe lângă noi, ne ridica brusc fustele mai sus. Îl văzusem pe Gilbert Bécaud. Cântărețul. Îmi dăduse un autograf pe un șervețel Kleenex, atât aveam la mine. Markerul cursese, autograful era ilizibil... Nu știu de ce îți povestesc toate astea, nu au nici o legătură.

— Nu... Atunci, e în regulă, pot să-mi iau două săptămâni în iulie?

— Sigur, Clara, ia-ți două săptămâni în iulie, să-l citești pe Marcel Proust. Ne vom descurca.

Lorraine descinde de data asta în salon cu o carte în mână, pe lângă cafelele ei. *Cinci lecții de psihanaliză* a lui Sigmund Freud, pe care i-o recomandase Vauzelle. După obișnuitul schimb de știri cu doamna Habib, se instalează comod pe taburet și se cufundă în lectură, așezându-se astfel încât orice persoană prezentă să vadă titlul și numele autorului. Există așadar două cititoare la Cindy Salon, una a lui Proust, cealaltă a lui Freud, ceea ce este de înaltă clasă, dar și destul de surprinzător.

Clara a mai observat că Lorraine, care este o femeie cochetă, este și mai și în zilele în care se duce la psihanalist (rochie decoltată mai degrabă decât obișnuiții pantaloni bej, jachetă de blugi albastru-deschis, care îi scoate și mai bine în evidență părul blond) și a mai remarcat că nu mai evocă deloc, dar absolut deloc, posibilitatea de a se spânzura.

E sâmbătă, la deschidere. Două clienți deja așteaptă, trebuie să acționeze rapid. În curte, în spatele salonului, cu ochii încă umflați de somn, Patrick o avertizează pe Clara:

— Să nu te miri, da?

Își înfinge țigara în colțul buzelor și derulează afișul pe care ea îl descoperă, cu o mână la gură.

Este un desen alb-negru care produce vizual impresia unei unghii care zgârie o tablă. O tânără cu trăsături de eroină manga și un decolteu adânc pare că face cu ochiul, asta dacă nu e un defect în desenul chipului ei. Mai jos, în stânga, un profil ca în umbrele chinezești, probabil al lui Proust, te duce cu gândul la Jack Spintecătorul sau la un criminal de același calibru. În partea de sus, în dreapta, cu litere care evocă mai degrabă universul din *Urzeala tronurilor* decât pe cel din *Căutare*, scrie: *Clara citește Proust*.

Evident că, deși cunoștea stilul desenelor lui Patrick, ea avusese altceva în minte. El știe asta și precizează, de parcă el ar fi pictat *Jurământul Horaților*³⁵:

35. *Le Serment des Horaces*, tabloul de mari dimensiuni (3,30 m × 4,25 m) al lui Jacques-Louis David (1748–1825), este considerat una dintre capodoperele neoclasicismului și simbol al Revoluției Franceze. Se află la Muzeul Luvru.

— Mi-am spus că fanii lui Proust vor veni oricum și că trebuie atrași tinerii. De aceea partea manga. Voiam să înlătur praful de pe Proust, să-i șterg partea snoabă.

— Categorie, nu este deloc snob.

— Dar îți place?

Ea își încrucișează brațele sub piept.

— Îmi place titlul, spune ea, arătându-l.

— Da, mi-ai spus să pun nu știu ce...

— *Lectură de fragmente din* În căutarea timpului pierdut *de Marcel Proust*.

— Da, ăsta e, dar era prea lung. *Clara citește Proust* e mai bine. În sfârșit, așa zic eu. Se reține.

— Evident.

El își freacă un ochi iritat de fumul de țigară și spune:

— O să-ți aducă noroc, o să vezi.

— Mulțumesc foarte mult.

Chiar se gândește să adauge *pe bune*, dar se reține.

— Ce naiba faceți? Toată lumea vă așteaptă.

Nolwenn scosesese capul în curte.

— Ce-i ăla? arată ea spre afiș.

Patrick, care tocmai îl rulase, acum îl derulează. Nolwenn se apropie să-l vadă mai

bine. Ochii ei fac un du-te-vino spre Patrick, un du-te-vino rapid pentru a părăsi desenul cât de repede posibil.

— Tu ai făcut asta?

— Da, de ce? Îți place?

Ea își înghite vorbele.

— Hai, zău așa, strigă Patrick.

*Povestea lui Raymonde,
sfârșit*

Trebuie să spun că legătura mea cu Bernard nu vine din neant. Este un bărbat care mi-a plăcut mereu, ba chiar mi-a făcut curte când eram tineri. Numai că eram deja cu René, am rămas însărcinată, a trebuit să ne căsătorim, pe scurt, nu s-a întâmplat nimic. Dar, cu toate astea, nu mi-a ieșit din cap. În toți acești ani, treceam cu mare plăcere pe la măcelăria lui. Ziua preferată era sâmbătă dimineața, când era coadă, pentru că asta îmi permitea să-l privesc mai mult timp. Îi vedeam nasul bine conturat, unghiile tăiate frumos, părul ondulat puțin la capete și simțeam așa, ca o căldură în stomac. Drept urmare, am cumpărat multă carne. Atât de multă, că mă întreb dacă nu cumva de aceea sunt diabetici toți din familie (atâta cărnăraie la toate mesele, nu sunt sigură că e un regim sănătos). De asemenea, trebuie să vă spun că Bernard este liber. Este singur de când soția sa a plecat cu o altă femeie în urmă cu aproximativ cincisprezece ani. Ele au locuit mai întâi la Dijon, apoi au plecat în insule, nu știu unde – a fost o întreagă nebunie. Și iată că îl rog să petrec o noapte cu el. În mintea mea, era ocazia de a-i putea spune lui René: Ți-ai tras-o carevasăzică, ei bine, și eu m-am dat în bărci (scuze, Jacqueline, pentru vocabular, dar spun și eu așa cum îmi vine). Numai că lucrurile nu merg niciodată așa cum au fost planificate. Bernard spune da (ah, da, nu sunt prea surprinsă, nu cunosc vreun bărbat căruia să-i faci genul ăsta de propunere și care să spună nu și, în plus, la șaiszeci și șapte de ani, nu arăt încă prea rău). Nu, surpriza este că merge atât de bine. Masa este delicioasă, mâncăm într-un restaurant din Crissey, eu iau un boboc de rață cu sos de afine, și Bernard, cotlete de berbecuț. Ne simțim minunat, apoi petrecem noaptea într-o cameră de oaspeți alăturată. Acolo nu facem acrobații, dar e și mai bine. Ne întindem pe pat și începem să vorbim. Bernard mă ascultă mângâindu-mă pe spate, fereastra este deschisă și auzim păsările toată noaptea. Din când în când adorm un pic și mă trezesc cu sărutările lui pe gât sau pe frunte. Deschid ochii, văd că mă privește și îmi spune că totul e bine, ce vrei mai mult de atât? După asta, să mă duc acasă și să-i spun celuiilalt că se poate întoarce, îmi este total indiferent. René poate să se întoarcă, să plece, să se însoare cu chinezoaica lui dacă-i surâde, nu-mi pasă nici cât negru sub unghie. Nu mă gândesc decât la Bernard, la gura lui, la pielea lui, aștept micile mesaje pe care mi le trimite de la măcelărie în timpul zilei, calculez timpul care mă desparte de următoarea noastră întâlnire. Da, pentru că am plănuvit să ne întâlnim din nou sâmbătă. Două zile, de data aceasta, pe care le vom petrece la Lac des Settons. De altfel, de-asta am venit. Am adus o fotografie pe care am găsit-o nu mai știu unde, mă întrebam dacă ar fi posibil să mă faceți la fel. Părul puțin deschis, vedeți, prins la spate și, în același timp, cu câteva şuvițe în față. M-am gândit că Patrick sau chiar Clara ar trebui să poată să-mi facă asta.

Locul nu este definit, sau mai degrabă se schimbă, se transformă. Începe în pasajul în care se află Cindy Salon, continuă în holul unei clădiri ale cărei etaje dispar brusc pentru a lăsa loc unui cer înstelat.

Librarul care seamănă cu Flanders o întreabă care este prenumele baronului de Charlus. *Palamède!* răspunde ea imediat, înainte de a adăuga într-un exces de zel: *E poreclit Mémé*³⁶! Celălalt aprobă și continuă:

36. Bunicuță, mamaie.

— Acum, mai greu. Cine, în *Căutare*, are prenumele Bathilde?

— Bunica!

— Impresionant!

Fără tranziție (poate pentru că a răspuns bine), Clara se regăsește în spațiul infinit unde înaintează printre pietricele și alte rămășițe de stele argintii. O siluetă se zărește în depărtare, o siluetă rătăcită la fel ca ea, e un bărbat care se apropie, e Proust. Corpurile lor se contopesc ușor și se rotesc încet în golul sideral. Foarte repede, sunt goi, cel mai mic petic din pielea ei intră în contact cu pielea netedă a scriitorului, este o încântare de nedescris. La fiecare mișcare a bazinului, la frecarea picioarelor, la strângerea mâinilor, ei mai urcă o treaptă spre extaz. Această gradație este însoțită de o melodie care se face auzită din ce în ce mai mult, nu este chiar o melodie, doar trei note pe care le-ar produce o lingură lovind ușor niște pahare pline cu apă, este un mobil, telefonul ei, care o trezește, este ora șapte, 21 iulie, prima zi a festivalului.

Întinzând mâna să apuce aparatul și chiar și odată ce a dezactivat alarma, se gândește în sinea ei că este totuși surprinzător că, dincolo de geniul lui literar, nu este niciodată menționat faptul că Proust era un amant absolut excepțional.

Prima zi (miercuri)

Se află la locația ei, Rue des Tonneliers, în fața vitrinei vopsite în alb a unui fost magazin de bijuterii. Fusese deja acolo, acum zece zile, cu responsabila secțiunii *festival off*. Își lipește afișul cu scotch pe un indicator de sens interzis și, mai jos, capsează o foaie care anunță lecturile:

11 h: Swann se vindecă de Odette

15 h: Călătoria cu trenul și vânzătoarea de cafea cu lapte

18 h: Sonata lui Vinteuil

Ea se așază alături, pe un taburet de ratan, în fața a trei covoare dispuse în semicerc pe care Anaïs a ajutat-o să le aducă cu mașina ei, și așteaptă. Așteaptă, dar nu vine nimeni. *Nici picior de om*, ar zice doamna Habib. E ora unsprezece fără douăzeci de minute, fără douăsprezece, fără trei și nu s-a simțit niciodată atât de singură.

Pe cealaltă parte a străzii principale, puștii de la Creusot fac breakdance și au cinci sau șase spectatori. Nu e cine știe ce, și totuși ar fi atât de fericită dacă cinci sau șase persoane ar sta și în fața ei! Numai că oamenii trec pe stradă și, fie că sunt singuri, în cuplu sau în familie, ochii lor parcurg toți același traseu. Se uită la afiș, la program, apoi la Clara, iar când o văd, deja e prea târziu, decizia lor este luată: nu-i interesează. Expresia lor dezolată stă mărturie. *Suntem siguri că citești bine și apreciem efortul, dar „Swann se vindecă de Odette“, zău așa*. Această tânără pasionată care îl citește pe Proust la festivalul de stradă li se pare ceva încântător, dar nu-i privește, nu le spune nimic, preferă să se oprească în fața copiilor care fac breakdance, pentru că acrobațiile lor chiar merită, sau să cumpere o înghețată la ceainăria de lângă catedrală, chiar dacă vremea este schimbătoare, pentru că înghețata este atât de bună.

E unsprezece și cinci, nu o să se apuce să citească singură cu voce tare pentru nimeni, ar fi dureros. Așa că își îndreaptă ținuta și parcurge textele, pe care practic le știe pe de rost, forțând un zâmbet pe jumătate, în caz că o privește cineva. Cum a putut să-și închipuie că așa ceva ar reuși? În viață trebuie să faci lucruri normale. Coafeză, de exemplu, îți ocupi cinci zile din șapte, iei un salariu la sfârșitul lunii și, luna următoare, o iei de la capăt. Asta are o noimă, o semnificație atât pentru coafeză, cât și pentru clientă, în schimb, să te instalezi în stradă, în speranța că oamenii vor veni și se vor așeza pe covoare pentru a asculta fragmente din *În căutarea timpului pierdut*, ei bine, asta nu corespunde cu nimic în lumea de azi, nu se obține nimic vizibil, nimic de pus pe Instagram, spre deosebire de breakdance sau de două cupe de înghețată cu vanilie de Madagascar,

prezentate frumos în cornețele lor.

Unsprezece și unsprezece minute. Nimeni. Gata cu umilirea. Își ia geanta, se duce să-l roage pe vânzătorul de produse de patiserie orientale, de pe trotuarul de vizavi, să-i supravegheze lucrurile și pleacă.

În librărie, care absolut întâmplător se află la douăzeci de metri de locul în care ea citește, îl vede pe Flanders, concentrat în fața ecranului computerului. Puțin mai departe, niște actori interpretează o piesă comică la ferestrele unei clădiri, se arată la parter și la primul etaj pe rând, în momentul în care își spun replica. Ea se oprește, se uită la ei, zâmbind pentru prima dată în ziua aceea. O fac să se simtă bine, pentru că sunt amuzanți și, de asemenea, pentru că joacă doar pentru o persoană în afară de ea, și asta nu îi împiedică să pară fericiți. Nu este chiar o piesă de teatru, mai degrabă o serie de scheciuri destul de scurte. La sfârșitul unuia dintre ele, ea aplaudă și își continuă drumul spre Saône.

Pe Rue Saint-Georges, un băiat care stă lângă un perete cântă la un instrument cum ea nu a mai văzut vreodată. Un fel de farfurie zburătoare mică din metal, prevăzută cu niște adâncituri care, atunci când sunt lovite, produc fiecare o anumită notă. El scoate din ea o melodie cu inflexiuni hawaiiene, delicată, care aproape te vrăjește, și totuși, și prin fața lui, oamenii doar trec. Ea se oprește, îl ascultă, îl privește. Expresia concentrată a feței lui, mâinile lungi, cu mișcări precise și chiar și degetele de la picioare aliniate cumini în sandale au un efect liniștitor și senzual asupra ei. Visul ei de dimineață revine, își amintește corpul ei înlănțuit cu cel al lui Proust, senzația pielii lui netede și își dă seama că trecuse o veșnicie de când nu mai făcuse dragoste. Muzicantul trebuie să fi simțit că se întâmplă ceva de felul acesta, deoarece, în timp ce continuă să cânte, își ridică privirea și îi zâmbeste. Ea se eschivează, se îndepărtează, dă peste un arlechin cocoțat pe picioroange, superb. Mască neagră împodobită cu pene albe, costum în culorile ambalajelor de Crăciun. Se apleacă spre ea când trece pe lângă el și începe să meargă în urma ei. Ea grăbește pasul, el o lasă, afișând un aer trist.

Îi place această atmosferă puțin nebunească, creativă, așa își spune când ajunge pe chei. Fără îndoială, ea este făcută să se bucure de acest festival mai degrabă ca spectatoare decât ca artistă. Era o greșală de orientare, o eroare de casting. O va suna pe responsabilă pentru a o întreba dacă este posibil să se oprească, să nu mai vină și după-amiază. Cu zero spectatori la prima sa lectură, ea va înțelege cu siguranță.

Stă pe o bancă, pe cheiul râului Saône. Privește malul din fața ei, apoi ochii îi cad pe o pereche de alergători care sosesc în dreapta ei, un bărbat și o femeie alergând umăr la umăr și pe care îi recunoaște imediat. JB și Isabelle Audoin. Înhață imediat geanta și își vâră capul în ea de parcă ar căuta ceva... Atunci când trec pe lângă ea în ținutele lor negre și mulate, nu se poate abține, ridică puțin capul. Concentrați la pași, nu-i acordă atenție ei, care, în schimb, observă două lucruri. Primul este că JB s-a îngrășat. O, doar puțin, dar suficient pentru a se vedea în zona dintre șolduri și coapse. Nu arată prea bine. Al doilea este că fata care îl însoțește nu este deloc Isabelle Audoin. Este o blondă cu coadă de cal, remarcabil de slabă, cu excepția sânilor și feselor. Nimic de-a face cu adorabila profesoară de la liceul viticol din Beaune pe care, fără să fi greșit cu nimic, Clara a considerat-o vinovată de eșecul relației ei. Viața, uneori, face glume.

A mâncat la prânz niște sushi fad, apoi, întorcându-se pe Rue des Tonnelliers, o sună pe responsabilă care îi spune că nu, nu se poate opri în prima zi, că nu ar fi corect față de comitetul care a selectat-o, că lectura din Proust, e adevărat, adună mai puțină lume decât un spectacol de breakdance, dar asta o deosebește, o face să iasă din contingent, că tocmai vorbise despre asta cu o prietenă ziaristă, colaboratoare la *Journal de Saône-et-Loire*, căreia îi spusese *Ar trebui să scrii despre această fată care citește Proust* și că aceea prietenă i-a răspuns că va încerca să intre ceva în ediția de sâmbătă, ceea ce ar fi ideal, deoarece festivalul nu începe cu adevărat decât în weekend.

Cineva e așezat pe covor.

Este ora paisprezece și cincizeci și șapte de minute, nu poate fi o întâmplare, doar nu o fi cineva care s-a așezat pentru că s-a saturat de mers. Nu, e clar, o așteaptă pe cititoare, începutul lecturii.

Se salută politicos. Ea se așază, își dă seama că are trac, își amintește de întrebarea pusă de doamna Habib în legătură cu asta. Este totuși prima ei lectură publică. Scoate din geantă cartea și sticla ei mică de apă, bea, își drege glasul și se adresează singurului ei spectator:

— Voi citi așadar un fragment din *La umbra fetelor în floare*. Acesta este un pasaj care îmi place foarte mult. Suntem în tren cu eroul și cu bunica lui care merg la Balbec, pe coasta Normandiei.

Spectatorul, un sexagenar zvelt și bronzat, care probabil merge pe bicicletă, dă din cap și, în loc să asculte, o întreabă:

— Vă place Fabrice Luchini?

Ea nu înțelege rostul acestei întrebări, dar răspunde da, în timp ce își pune degetul arătător în fața gurii, pentru a-l invita să tacă. Deschide cartea, apoi închide ochii pentru scurt timp, doar pentru a-și goli mintea, pentru a fi doar acolo, în acest loc, în acest moment și începe:

— *Răsăriturile de soare însoțesc totdeauna lungile călătorii cu trenul, ca și ouăle răscoapte, ca și revistele cu poze, ori jocurile de cărți...*³⁷

37. *La umbra fetelor în floare*. I, În jurul doamnei Swann, p. 211.

Auzindu-și vocea de cititoare, îi dă impresia că regăsește o prietenă foarte dragă. În trup i se răspândește o căldură, o forță, sentimentul că, atunci când le citește altora cu voce tare, nu i se poate întâmpla nimic grav. Este făcută pentru asta, pentru a face auzită muzica ascunsă a cuvintelor, nu există nici o îndoială.

— *...Peisajul deveni accidentat, abrupt, trenul se opri într-o mică gară între doi munți...*³⁸

38. *Ibid.*, p. 212.

(Va apărea o tânără vânzătoare cu obraji trandafirii, care va oferi pasagerilor trenului cafea cu lapte. La vederea ei, Marcel va experimenta un gust pentru frumos și fericire, până la a-și imagina plăcerea pe care ar avea-o să trăiască lângă ea, să o urmeze în

activitățile ei zilnice. Clara adoră această evocare luminoasă pe care cine o citește nu știe cu adevărat dacă are legătură cu un vis sau cu o amintire.)

— ...*Deasupra trupului ei foarte înalt, fața-i avea o pieleță atât de aurie și roză, încât părea a fi văzută printr-un vitraliu iluminat.*³⁹

39. *Ibid.*, p. 214.

Două linii mici înclinate o invită să facă o pauză. Ea ridică privirea pentru a judeca efectul lecturii asupra spectatorului ei, dar acesta a dispărut. Când? Ei nu-i pasă, ar fi putut la fel de bine să nu fi citit pentru nimeni timp de două minute. Mă rog, nu chiar nimeni, din moment ce vânzătorul de produse de patiserie orientale stă în pragul ușii, cu brațele încrucișate pe șorțul care îi acoperă abdomenul proeminent. El îi face un semn din bărbie înainte de a se întoarce înapoi, și ea rămâne o clipă, cu cartea în poală, cu umerii relaxați, fără un gând precis...

— Merge treaba?

O față care trecea pe stradă se oprește în dreptul ei.

— Nici vorbă.

— Pari tare necă...

— Nu vezi că n-am pe nimeni. A fost cineva, dar...

Nu mai are chef să continue.

Fata se așază în fața ei, pe covor. Este o brunetă micuță cu ochi frumoși de căprioară și bărbie proeminentă. Poartă un maiou kaki și miroase ușor a transpirație.

— Prima zi este întotdeauna slabă. Oamenii nu îndrăznesc să se oprească. Dar identifică ceea ce îi interesează și își fac planul să se întoarcă. De altfel, noi astăzi nu jucăm. Începem de mâine. Dar chiar și mâine va fi slăbuț. Își dă drumul vineri.

— Joci într-o piesă de teatru?

— Da. La Port-Nord, cu trupa. *Crăciun fericit și apocalipsa cu bine*, așa se numește. Poate ai văzut afișele. Este mai puțin o piesă, mai degrabă un traseu de urmat. Invităm publicul să se plimbe prin ceea ce înseamnă pentru noi lumea postapocaliptică.

— Super!

— Mă cheamă Mathilde.

— Clara.

Își strâng mâna.

— Clara care citește Proust...

— Da, mă rog, nu prea mult în dimineața asta.

— Nu rămân lucrurile așa, spune Mathilde, apucând *La umbra fetelor în floare*, pe care o răsfoiește înainte de a spune: Proust, nu am îndrăznit niciodată. E ca Dostoievski, din aceeași categorie. De fapt, mă tulbură.

— Nu trebuie.

— Nu este... *greoi*?

— Din contră, e ușor. Mă rog, așa mi se pare mie. Eu plutesc cu el.

Mathilde găsește un pasaj la întâmplare, îl citește în gând înainte de a face asta cu voce tare și detașând clar silabele:

— O nefericire pricinuită de o persoană pe care o iubești poate fi amară, chiar când este inserată în mijlocul unor preocupări, ocupații, bucurii, ce nu au acea ființă drept obiect și de la care atenția noastră nu se abate decât din când în când, pentru a reveni la ea⁴⁰... Asta-i filozofie, de fapt.

40. *La umbra fetelor în floare*. I, În jurul doamnei Swann, p. 151.

Clara zâmbeste.

— Nu ți se pare că îți face bine?

— Nu știu, trebuie să mă gândesc la asta, râde Mathilde.

Îi înapoiază cartea, apoi se face tăcere, iar Clara privește fațada clădirii de vizavi, și în special un horn, chiar în vârf, pe care soarele, care tocmai a apărut, îl colorează într-un galben incandescent.

— Vino.

Mathilde, ridicată în picioare, îi întinde mâna.

— Te rănesc.

— Unde mergem?

— Nu-ți spun nimic.

Claire se ridică.

— Am o lectură la ora șase.

— Vei fi înapoi până atunci.

— Trebuie să-l rog pe domnul de vizavi să-mi supravegheze lucrurile.

Îl roagă pe vânzătorul de peste drum să-i supravegheze lucrurile, apoi fetele pleacă împreună. Zici că sunt două surori.

Nu văzuse Port-Nord decât de la distanță. Este o pârlăgă industrială spectaculoasă, un peisaj de ruine metalice, hale cu acoperișuri de sticlă sparte, băltoace verzui, cu siguranță toxice. Macaralele, pasarelele se conturează ca niște schelete pe cer, aerul face să scârâie roțile scripetilor care-ți dau impresia că se aud țișete. În mijlocul acestui coșmar, un colectiv de artiști s-a stabilit într-un fost depozit. În interior se află o pianină de cafea, un suport pe roți cu costume de scenă, un coș plin cu anghinare, o bicicletă suspendată de tavan și o colecție de uși de toate culorile, care trebuie să servească drept decor. Dar, în această după-amiază, acest spațiu este pustiu, viața este concentrată afară, pe terasa mare din lemn din fața intrării. Acolo, într-o brambureală de mese și bănci, răsună simultan acorduri de chitară, se trăncănește în timp ce se strivește țigara într-o scrumieră mică de inox, se gândește retras în colțul tău, cu brațele în jurul picioarelor strânse la piept, cu privirea pierdută peste Saône, care curge la câțiva metri de aici. Pentru Clara, este o revelație. Putem trăi așa, avem această opțiune, nu suntem obligați să mergem în fiecare zi să tundem, să ondulăm, să facem permanent părul unor femei pe care nu le-am întâlni în alte împrejurări.

— V-o prezint pe Clara, spune Mathilde mulțimii. Ea citește Proust, pe Rue des Tonneliers.

Chitara tace, capetele se ridică, se întorc, un *Salut, Clara* se aude. Făcându-le ușor cu mâna, ea observă o față pe care o recunoaște. Muzicantul de azi-dimineață. Este acolo, în fața ei, chiar în fața ei, de parcă ar fi fost premeditat. Își termină de rulat o țigară, cu un picior gol pus pe bancă. Are același zâmbet ca în Rue Saint-Georges. Este înalt, zvelt, aproape slab.

Mathilde o întreabă pe Clara ce vrea să bea. *O bere*, răspunde ea, înainte de a-l căuta din priviri pe muzicant, care îi face semn să vină și să se așeze în fața lui. Chitara începe să cânte din nou. Este destul de frumos. Saône, la soare, are reflexii de opal.

A doua zi (joi)

Probabil că nu a dormit mai mult de patruzeci de minute noaptea trecută, și totuși nu simte nici o oboseală. De o oră, întreabă trecătorii de pe Rue des Tonneliers, pe cei ale căror chipuri îi inspiră încredere sau simpatie, *Doamnă, îl cunoașteți pe Proust?* sau *Ceva îmi spune că vă place Marcel Proust*. Și când nu trece nimeni, se duce pe Rue aux Fèvres. *Dacă vă spun „O iubire a lui Swann“, la ce vă gândiți?* Oamenii intră în joc – sunt la plimbare, în vacanță, ea este tânără, frumoasă.

Aseară, la Port-Nord, Mathilde și ceilalți i-au explicat că trebuie să meargă să-și caute spectatorii. *Să-i apuce de ceafă, ca o pisică pe pisoii ei*. Mai ales cu ceea ce le oferă ea. În afară de câțiva care îl iubesc necondiționat pe Proust, oamenii nu vor veni niciodată de bună voie să stea pe covoare, ca să asculte o lectură intitulată *Călătoria cu trenul și vânzătoarea de cafea cu lapte*. Trebuie să le laudăm frumusețea prozei, plăcerea pe care o vor simți, satisfacția pe care o vor trăi mai târziu la auzul numelor *Swann*, *Charlus* sau *Guermantes*, mândria de a ști despre cine este vorba.

Și, între lecturi, nu se pune problema să stea jos privind coșurile de pe acoperișul de vizavi sau să stea la taclale cu negustorul de patiserie orientală. Nu, ea trebuie să facă reclamă. Prin distribuirea de fluturași, de exemplu. Reproduse în format de carte poștală ale afișului conceput de Patrick, din care ar urma să comande cinci sute de exemplare la Top Office...

Face toate aceste lucruri cu o ușurință surprinzătoare, cu bucurie, cu o plăcere evidentă. Noptile scurte sunt stimulatoare, și apoi arde în ea un foc care anihilează orice teamă. Se simte influențată de seara pe care a petrecut-o, de oamenii pe care i-a întâlnit, de creativitatea lor. Prin lectura pe care ea le-a făcut-o puțin după miezul nopții, în lumina pâlpâitoare a sfeșnicelor așezate la cele patru colțuri ale terasei, a unuia dintre pasajele ei preferate din *Căutarea...*, unul dintre cele mai amuzante, mai crude, când familia *Guermantes*, pe cale să plece la o serată mondenă, îi acordă prea puțină atenție lui Swann, care tocmai i-a anunțat că are o boală fatală. *Sunteți sănătos tun! O să ne îngropați pe toți!*

41 Ca să nu mai vorbim de momentul care a urmat alături de Paolo, frumosul cântăreț la hang, sub un acoperiș de sticlă în depozit, într-un colț care amintește de cabina unei bărci, un moment al cuvintelor devenite mângâieri în zorii zilei.

41. *Guermantes*, II, p. 521.

Campania de publicitate dă roade. Opt persoane (o droaie) asistă la lectura de la ora unsprezece. Trebuie spus că este tare, din moment ce începe ziua cu *Mica madlenă*.

— *Dar chiar în clipa când înghițitura de ceai, amestecată cu firimituri din prăjitură,*

42. Swann, p. 70.

Douăzeci de minute de fericire, la finalul cărora au răsunat aplauze în Rue des Tonnelliers.

La ora trei are ceva mai puțină lume, cinci persoane la începutul lecturii, șase la sfârșit, ceea ce era de așteptat. Străzile se golesc după prânz, înainte de a se umple din nou, și apoi pasajul pe care îl citește nu este la fel de cunoscut ca *Mica madlenă*, este *Apariția Odettei pe Avenue du Bois*.

— Dintr-odată, pe nisipul aleii, întârziată, înceată și luxuriantă precum cea mai frumoasă floare, ce nu se va deschide decât la amiază, doamna Swann apăsătoare, desfășurând în juru-i o toaletă mereu alta, dar pe care mi-o amintesc a fi fost mai ales mov...⁴³

43. *La umbra fetelor în floare*. I, În jurul doamnei Swann, p. 195.

Ridicând capul în timp ce citește, vede un telefon mobil care o filmează. Bucurie, strălucire, așa cum sunt și altele în această zi fermecătoare. Trecătorul, care strigă: *Ca să-l citești pe Proust pe stradă, trebuie să ai cojones!* Flanders, care vine să o vadă pentru a-i spune că a vândut două exemplare din Swann înainte de prânz. *Veți crește vânzările lui Proust cu lecturile dumneavoastră!*

Și, mai târziu, acest dar, această recompensă, când, printre cei zece oameni care veniseră să asculte *Cum funcționează amintirile* la ora șase, îi recunoaște pe doamna Habib, Nolwenn și Patrick. Jacqueline, la fel de elegantă de parcă ar fi asistat la o ceremonie de acordare a Legiunii de Onoare la Elysée, Patrick, într-un tricou negru imprimat cu inscripția *I'd rather be dead*, Nolwenn, făcându-i semn cu mâna. O cuprinde o emoție, pe care o ține la distanță în timp ce citește.

— ...*Iată de ce partea cea mai bună din memoria noastră este în afara noastră, într-o adiere aducătoare de ploaie, în mirosul stătut al unei camere sau în cel al primelor sursele care ard, pretutindeni unde regăsim din noi înșine acel ceva pe care inteligența noastră, neavând cum să-l folosească, îl disprețuiește...*⁴⁴

44. *Ibid.* p. 202.

După care, se întâlnesc toți patru.

— Nu am înțeles totul, dar tu ai citit tare bine, zici că asta ai făcut toată viața. (Nolwenn)

— Ești chiar *the best*. Are cineva chef de bere? (Patrick)

— Ce n-ai înțeles? (Doamna Habib către Nolwenn)

— Nimic. Mă rog, totul. E spus într-un mod complicat, cred eu. (Nolwenn)

— Dimpotrivă, este foarte simplu. El explică că ceea ce învie cel mai bine amintirile

sunt detaliile pe care le-am memorat fără să ne dăm seama, cum ar fi mirosul unei camere sau cel al focului într-un șemineu. (Doamna Habib)

— N-are nimeni poftă de o bere? (Patrick)

Iată-i pe terasa unei cafenele, Rue Saint-Vincent, la ora la care soarele, căzând drept, le decupează chipurile în două. Doamna Habib, relaxată de o cafea Americano, se apucă să vorbească despre părinții ei, ceea ce nu se mai întâmplase vreodată. Nu știe cine este tatăl ei, a fost crescută de mama ei, de mătușile ei, iar Clara înțelege că teama ei de abandon este mai puțin aceea a unui adult, ci mai degrabă aceea a unui copil care a văzut femeile din jurul lui părăsite, abandonate în ghearele destinului. Patrick o ascultă cu atenție, trăgând dintr-o țigară pe care a rulat-o o grămadă de timp. Nolwenn, cu mintea în altă parte, se uită la trecătorii care defilează pe străduță înainte de a-i surprinde pe toți declarând:

— Trebuie să vă spun ceva.

Tăcere în jurul celor două mese mici, toți se așteaptă la o dramă.

— Mi-am luat permisul, spune ea, pe tonul pe care l-ar avea dacă ar da ora exactă.

— Permisul de... conducere? Întreabă Patrick.

Nolwenn dă din cap că da.

— Am repetat totul fără să vă spun, pentru că am crezut că o să pic din nou. Dar uite, am reușit.

— În cazul ăsta, spune doamna Habib care, emoționată și dezinhibată de Americano, se întoarce spre stânga, pentru a-și îmbrățișa angajata. Sunt foarte mândră de tine.

Clara ridică paharul în direcția lui Nolwenn.

— Bravo, zâmbește ea, înainte ca privirea să-i cadă pe un brunet înalt, care se apropie de masa ei, se apleacă și o sărută pe gât.

Paolo li se alătură cu farfuria lui zburătoare în miniatură, cu frumoasele lui pleoape grele, cu nonșalanța lui. Paolo, care a trezit-o în această dimineață cântându-i *Águas de Março*⁴⁵, în timp ce își trecea degetul arătător peste contururile feței ei. *É o pau, é a pedra, é o fim do caminho...* Vorbește despre cât de cald este, despre weekendul care vine și despre o fată puțin nebună care, în timp ce el cânta, i-a șoptit la ureche *Mã m'arit cu tine* *acum, pe loc*. Clara îl ascultă în timp ce se uită la ceilalți. E o prostie, dar în tot acest timp, fără un motiv anume, trebuie să facă un efort ca să-și rețină lacrimile, poate pentru că această zi este cu adevărat reușită, și nu se va mai repeta, și pe măsură ce trece, de fapt, a trecut deja.

45. „Águas de Março“, text și muzică Tom Jobim © Corcovado Music Corp.

IV

EPILOG

Va trebui să-i spui

Vorbiseră să meargă direct la hotel de la gară, doar că, puțin înainte de sosire, Isabella a vrut să vadă salonul de cofură unde lucrase cândva mama ei. Povestea asta o intrigase întotdeauna. Când era mică, le spunea chiar și celor care nu o întrebau nimic: *Înainte, mama a fost coafeză*. Astăzi, cei care o cunosc pe Clara știu în general care a fost prima ei meserie, și fiica ei, care nu mai este copil, nu mai simte nevoia să vorbească despre asta. Totuși își dorește foarte mult să vadă acel salon – sau, dacă nu mai există, locul în care fusese cândva.

Este o dimineață răcoroasă, dar luminoasă de septembrie, iar Clara, care nu are repetiție la teatru înainte de prânz, are două ore de libertate și este, practic, în aceeași dispoziție ca Isabella. Nu a mai pus piciorul în Chalon, nu a mai avut niciodată ocazia. Părinții ei locuiesc în Morvan, sora ei în Louhans, și prietena ei Anaïs s-a mutat la Lisabona. Reprezentația din seara asta a făcut-o să revină după toți acești ani.

Sună la hotel ca să nu le aștepte, apoi, împreună cu fiica ei, pornesc pe Boulevard de la République. La capăt, fac stânga spre citadelă. Salonul nu era departe. Isabella, obișnuită cu agitația pariziană, reacționează ca de fiecare dată când evadează de acolo. Ea găsește totul fermecător, confortabil, și nu trec nici zece minute, că dorește să revină să petreacă ceva timp acolo după bacalaureat. Clara, atentă la transformările orașului, constată că nu s-a schimbat mult. Poate magazinele puțin. Un Fnac s-a deschis pe Rue du Général-Leclerc și se pare că locuitorii din Chalon mănâncă doar taco sau kebab. Însă personalitatea orașului, în ochii ei, aceea rezistentă la atacul urâteniei și lăcomiei, aceea a unei luptătoare care s-ar descurca și mai bine dacă ar fi mai puțin singură, i se pare neschimbată.

Pe Avenue de Paris, privirea i se oprește pe afișul unui spectacol programat pentru cea mai recentă ediție a festivalului „Chalon iese în stradă”, un desen satiric în stil Reiser, care o trimite înapoi în timp la fel de eficient precum un refren pe care nu l-a mai auzit de ceva vreme. Toate amintirile îi revin în minte, micul taburet de ratan, covoarele pe care Anaïs a ajutat-o să le aducă, lista de lecturi lipită cu scotch sub indicatorul de sens interzis, și își dă seama că fiica ei nu știe prea multe despre această perioadă a vieții ei – despre dragostea ei la prima vedere pentru Proust, despre importanța pe care cartea lui o căpătase pentru ea, despre schimbarea bruscă pe care o produsese prin trecerea de la lumea ei la cea a artei, a artiștilor, singura, până la urmă, care putea să-i facă viața pasionantă. Va trebui să-i spui, să-i spui despre aceste câteva luni nebunești în care Clara a avut senzația că aleargă din ce în ce mai repede, că prinde avânt și sare cât mai departe posibil. Cum altfel să înțeleagă că ea își dedică viața marilor opere literare, pentru a le face auzite, adică pentru a încerca în fiecare seară să provoace și în alții uimirea, ca în fața unei minuni, pe care a trăit-o ea la citirea *Căutării* ?

Și este și o poveste moralizatoare. Nu sunt mulți cei care se reinventează. În general,

luăm de bună versiunea realității care ni s-a prezentat mai întâi, ne abținem să o punem la îndoială din lipsă de curaj, pentru că este mai ușor, mai confortabil și, făcând asta, trăim viața imperfectă și frustrantă a cuiva care seamănă cu noi doar de la distanță. Ea are puține certitudini, din ce în ce mai puține la drept vorbind, dar o are pe aceasta: nu ne dăm seama cât de mult ne este modelat destinul de alții.

Ajunse în Place de la Libération, se opresc, moment în care Clara încearcă să se orienteze. Farmacia pe care o descoperă nu exista, ea înlocuiește cafeneaua din colț, ținută de acea blondă platinată care le vizita la deschiderea salonului și al cărei nume îi scapă.

— Salonul era în acel pasaj, spune ea, arătând cu mâna într-acolo. Pe partea stângă.

Isabella ridică o sprânceană – un gest pe care l-a luat de la tatăl ei.

— Este o locație ciudată. Nu prea comercială.

— E adevărat, era ciudat, un mic salon ascuns, când erau altele la vedere în jur. Și, în plus, în pasaj, era retras, nu-l vedeai. Nu cred că patroana mea avea fler în afaceri.

— Ce s-a întâmplat cu ea?

Clara își amintește de telefonul de la mama ei, la doi-trei ani, poate, după plecarea ei din Chalon. Annick citise în *Le Journal de Saône-et-Loire* că o femeie murise pe drumul spre Tournus, în timp ce vorbea la telefon la volanul mașinii ei Mayfair. *Doamna Habib, nu așa o chema pe patroană?*

Se pregătește să-i răspundă fiicei sale, dar nu mai apucă. Au intrat în pasaj, Isabella a reperat intrândul și s-a grăbit, dornică să vadă dacă salonul mai era acolo. Când se oprește, Clarei nu-i vine să creadă ce se află în fața ochilor ei.

Este tot un salon de coafură, cu aceeași ușă de sticlă în stânga și aceeași vitrină, alături, prin care se vede totul. Dar locul se numește *L'Hair du temps*, pereții sunt de culoare verde-pal, decorul, minimalist și nu mai există teighea. Și, desigur, personalul s-a schimbat. O coafeză, una singură, probabil patroana, stă pe jumătate așezată în spatele unui adolescent căruia îi rade părul de pe ceafă. Are la vreo patruzeci de ani, e destul de solidă, cu părul scurt. Clara crede că o recunoaște. Da, ea este, e Nolwenn, cu șaisprezece ani mai în vârstă. Aceasta, simțind o prezență în pasaj, privește spre stânga. O vede pe Clara și își întoarce repede privirea. Nu a recunoscut-o. Își împinge ochelarii pe nas și vorbește cu adolescentul care îi răspunde cu un zâmbet. Și în timp ce Clara își spune că probabil e mai bine așa, că există amintiri care nu trebuie trezite, o vede pe Nolwenn întorcând din nou capul în direcția ei, încet de data aceasta. Fața acelei femei aflate de cealaltă parte a vitrinei parcă îi spune ceva.

MULȚUMIRI

Centrului Național al Cărții și Regiunii Bourgogne-Franche-Comté, care au acordat o bursă pentru scrierea acestei cărți.

Și lui Emmanuel Delorme, Pascaline Fornot, Gabrielle Lécivain, Frédéric Le Roux, Aurore Mamet, Laurent Mauvignier, Jean-Noël Pancrazi, Quentin Piters, Maud Simonnot, Laurence Torzo, Michaël Uras și Claude Vercey, pentru ajutorul lor atât de prețios.

Cuprins

Cindy Salon

Marcel

Clara

Epilog

Mulțumiri

În seria de autor **Eric-Emmanuel Schmitt**
au apărut

Milarepa
Domnul Ibrahim și florile din Coran
Oscar și Tanti Roz
Copilul lui Noe
Viața mea cu Mozart
Secta Egoiștilor
Evangelhia după Pilat
Pe când eram o operă de artă
Cea mai frumoasă carte din lume și alte povestiri
Concert în memoria unui înger
Visătoarea din Ostende
Cei doi domni din Bruxelles

Femeia în fața oglinzii
Elixirul dragostei
Otrava iubirii
Noaptea de foc
Adolf H. Două vieți
Omul care vedea dincolo de chipuri
Răzbunarea iertării
Doamna Pylinska și secretul lui Chopin
Félix și izvorul invizibil
Jurnalul unei iubiri pierdute
Străbătând secolele I: Paradisuri pierdute
Străbătând secolele II: Poarta cerului

În seria de autor **Isabel Allende** au apărut

Casa spiritelor
Zorro
Fiica norocului
Eva Luna
Povestirile Evei Luna
Paula
Despre dragoste și umbră
Portret în sepia

Țara mea inventată
Inés a sufletului meu
Planul infinit
Suma zilelor
Insula de sub mare
Caietul Mayei
Dragoste
Jocul Ripper
Amantul japonez
Dincolo de iarnă
O lungă petală de mare

Ce vrem noi femeile? Despre dragostea nerăbdătoare, viața lungă și ursitoarele bune
Violeta

În seria de autor **Mario Vargas Llosa** au apărut

Mătușa Julia și condeierul
Lituma în Anzi
Orașul și câini
Rătăcirile fetei nesăbuite
Cinci colțuri
Istoria lui Mayta
Casa Verde
Băieții și alte povestiri
Chemarea tribului
Cine l-a ucis pe Palomino Molero

Elogiu mamei vitrege
Povestașul
Paradisul de după colț
Vremuri grele
Conversație la Catedrala
Visul celului

Două singurătăți. Despre roman în America Latină: Mario Vargas Llosa în dialog cu
Gabriel García Márquez
Jumătate de secol cu Borges
Vânturile
Aventurile fetei dezmațate

În seria de autor **Amos Oz** au apărut

Scene de viață campestră
Rime despre viață și moarte
Poveste despre dragoste și întuneric
Cum să lecuiești un fanatic
Odihnă desăvârșită
Cutia neagră
Să nu pronunți: noapte
Muntele Sfatului Rău
Soțul meu, Michael
Pantera din subterană
Între prieteni
Sumki
Evreii și cuvintele (coautoare: Fania Oz-Salzberger)
Să cunoști o femeie
Iuda
Fima
Deodată în adâncul pădurii

Dragi fanatici
Din ce este făcut un măr? Convorbiri cu Shira Hadad
Aceeși mare
Isus și Iuda

În colecția **Raftul Denisei** au apărut

Ismail Kadare, *Înfruntare la nivel înalt: Misterul convorbirii telefonice Stalin–Pasternak*
Anna Hope, *Așteptări*
J.M. Coetzee, *Așteptându-i pe barbari*
Melanie Benjamin, *Viscolul copiilor*
Maja Lunde, *Ultimii cai din stepă*
Yukio Mishima, *Cai în galop*
Heather Morris, *Trei surori*
David Foenkinos, *Familia Martin*
Alex Schulman, *Supraviețuitorii*
Teru Miyamoto, *Vis de primăvară*
Ingeborg Bachmann, *Malina*
Quentin Tarantino, *A fost odată la Hollywood*
Aleksandr Soljenițin, *O zi din viața lui Ivan Denisovici*
Polly Samson, *Un teatru pentru visători*
Rose Tremain, *Insulele iertării*
Fiona Davis, *Leii de pe Fifth Avenue*
Yaniv Iczkovits, *Fiica măcelarului*

Natsuko Imamura, *Femeia cu fustă violet*
Anaïs Nin, *Spioană în casa dragostei*
Janice Y.K. Lee, *Profesoara de pian*
Jay Parini, *Ultima gară*
Jane Smiley, *Perestroika la Paris*
Alan Hlad, *Mesagerul secret al lui Churchill*
Romain Gary, *Rădăcinile cerului*
Cormac McCarthy, *Drumul*
Eshkol Nevo, *Ultimul interviu*

Nicole Krauss, *Să fii bărbat*
Colson Whitehead, *Trișorii din Harlem*
Matteo Strukul, *Dante. Enigma*
Michel Houellebecq, *Anihilare*
Andrea Bajani, *Cartea caselor*
Vesna Goldsworthy, *Cortina de Fier*
Anthony Doerr, *Cetatea cucului din nori*
Arthur Koestler, *Întuneric la amiază*
Thomas Mann, *Mario și vrăjitorul. Povestiri 1919–1953*
François-Henri Désérable, *Stăpânul și cuceritorul meu*
Colm Tóibín, *Magicianul*
Naoise Dolan, *Vremuri interesante*
Susan Choi, *Studentul străin*
Clarice Lispector, *Fericire clandestină. Proză scurtă 1971–1977*
Genki Kawamura, *Dacă pisicile ar dispărea din lume*
Yukio Mishima, *Starul*
Anton Pavlovici Cehov, *Dragostea. 12 povestiri*
Gwen Strauss, *Cele nouă femei de la Ravensbrück: o poveste adevărată despre supraviețuire în Germania nazistă*
Nikola Scott, *Fetele din livada cu meri*
Giuliano da Empoli, *Magul de la Kremlin*
Fiona Davis, *Adresa*
Nina Lykke, *Din cauze naturale*
Zeruya Shalev, *Destin*
Jessie Burton, *Miniaturista*
F. Scott Fitzgerald, *Blândețea nopții*
Narine Abgarian, *Simon*
Polly Samson, *Bunătatea*
Colm Toibin, *Casa numelor*
Jay Parini, *Călătoria lui Walter Benjamin*
Anuradha Roy, *Calul de lut*
Ludmila Ulițkaia, *Oamenii țarului nostru*
Hiro Arikawa, *Motanul care și-a luat rămas-bun*

Giulia Caminito, *Apa lacului nu e niciodată dulce*
Matteo Strukul, *Cimitirul din Veneția*
Lorenzo Marone, *Totul va fi perfect*
Romain Gary, *Păsările se duc să moară în Peru*
Stéphane Carlier, *Clara citește Proust*